

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

Určování rodičovství

Zpracovala: Nela Zlatovská

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nela ZLATOVSKÁ**
Osobní číslo: **R19M0485P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Určování rodičovství**
Zadávací katedra: **Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Vztahy mezi rodiči a dětmi (rodič, dítě, rodičovská odpovědnost)
3. Určování rodičovství (rodičovství, nejlepší zájem dítěte, právo znát svůj původ)
4. Mateřství (anonymní porod, utajený porod, náhradní mateřství, babyboxy, asistovaná reprodukce)
5. Otcovství (domněnky, popírání otcovství)
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **Doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Určování rodičovství“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen, 2024

.....

Zlatovská Nela

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala mému vedoucímu práce doc. JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za jeho odborné rady, cenné připomínky a zejména pak za ochotu a čas, který mi věnoval v průběhu tvorby. Poděkování patří i mé rodině, která mě podporovala po celou dobu mého vysokoškolského studia.

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Vztahy mezi rodiči a dětmi	2
2.1	Základní pojmy	2
2.2	Rodina.....	2
2.3	Dítě	3
2.4	Rodič.....	4
3	Práva a povinnosti dětí vůči rodičům.....	5
4	Práva a povinnosti rodičů vůči dětem	7
4.1	Rodičovská odpovědnost	8
4.2	Statusová práva a povinnosti rodičů	10
4.3	Vyživovací práva a povinnosti	11
5	Určování mateřství	12
5.1	Anonymní porod	14
5.2	Problematika tzv. babyboxů	15
5.3	Utajený porod	19
5.4	Asistovaná reprodukce.....	22
5.5	Náhradní mateřství.....	25
5.6	Střety o mateřství	27
5.7	Procesní aspekty v mateřství	28
6	Určování otcovství	29
6.1	První domněnka otcovství svědčící manželovi matky.....	30
6.2	Konverze ve prospěch druhé domněnky.....	33
6.3	Domněnka v případě umělého oplodnění neprovdané matky	34
6.4	Druhá domněnka otcovství založená souhlasným prohlášením	37
6.5	Třetí domněnka otcovství, určení otcovství soudem	42
7	Popírání otcovství	45
7.1	Popření otcovství určeného první domněnkou	46
7.2	Popření otcovství v případě poskytnutí souhlasu k umělému oplodnění	48

7.3	Popření otcovství určeného druhou domněnkou	48
7.4	Popření otcovství určeného třetí domněnkou	49
7.5	Procesní aspekty týkající se popírání otcovství	50
8	Závěr	52
9	Cizojazyčné resumé	55
10	Seznam zkratk.....	59
11	Seznam použitých zdrojů	60
11.1	Odborná literatura a články	60
11.2	Internetové zdroje.....	61
11.3	Judikatura	62

1 Úvod

Tématem mé práce je určování rodičovství. Toto téma jsem si vybrala, jelikož nabízí mnoho zajímavých otázek, které jsou součástí každodenního života a pokud se nás přímo nedotýkají, nevěnujeme jim větší pozornost.

Každý z nás pochází z jiné rodiny, odlišného prostředí a společenských vztahů a tradiční pohled na rodinu se za několik posledních desítek let výrazně změnil stejně jako postavení dětí. Do popředí vstupuje ochrana dítěte, kterou nalezneme jak v tuzemských, tak mezinárodních úpravách. Dbá se zejména na nejlepší zájem dítěte. Už samotné dítě má mnoho práv, která jsou zakotvena, jako například právo znát svůj původ, s čímž je toto téma určování rodičovství velice úzce spjato.

Pokud nahlédneme do občanského zákoníku, konkrétně do § 775, kde je uvedeno „Matkou dítěte je žena, která je porodila“, může se na první pohled zdát, že určování mateřství bude jednoduchým a jasným institutem, opak je však pravdou.

V oblasti mateřství můžeme narazit na několik komplikací. Osobně bych se chtěla zaměřit především na úpravu anonymního a utajeného porodu, dále taktéž na institut náhradního mateřství a babyboxy, které jsou na našem území již od roku 2005 a stále přibývají stejně tak jako počet odložených dětí prostřednictvím nich.

V další části této práce bych se chtěla věnovat opačnému problému a tím je asistovaná reprodukce, která je hojně využívána, a to z mnoha důvodů. Produkční věk se u jedinců výrazně nezměnil, avšak způsob života razantně, a i proto se můžeme setkat s využíváním asistované reprodukce stále častěji.

Poslední část této práce bych chtěla věnovat institutu otcovství. Zaměřila bych se zde především na vyvratitelné právní domněnky, které tvoří základ pro určování otcovství. Pojem rodičovství je tradičně spojován s manželstvím a můžeme si toho povšimnout i u zákonných domněnek otcovství, kdy podle první vyvratitelné právní domněnky je otcem dítěte manžel matky.

Avšak ne vždy musí být manžel matky biologickým otcem dítěte a může být tedy rozdíl v osobě otce biologického a právního. Jelikož se jedná v základu pouze o vyvratitelné právní domněnky při určování otcovství, lze tyto domněnky i popřít, čemuž bych se chtěla věnovat v samotném závěru této práce.

2 Vztahy mezi rodiči a dětmi

2.1 Základní pojmy

V samotném úvodu do této kapitoly je nutné si ujasnit některé pojmy, které se vztahy mezi rodiči a dětmi přímo souvisejí. V základě se bude jednat o pojmy rodič, dítě a rodina jako celek. Přesto, že v OZ nalezneme oddíl 3 s názvem Rodiče a dítě, přesnou zákonnou definici pojmů v OZ nenalezneme.

2.2 Rodina

Pokud chceme pojem rodina přímo definovat, je nutné vycházet z různých společenských oborů. V základu se jedná o určitou skupinu lidí, která je propojena prostřednictvím příbuzenských vztahů, kdy na rodinu pohlížíme jako na osoby, které jsou si navzájem blízké.

V tradičnějším pojetí je rodinou skupina lidí, kterou spojuje pokrevní příbuzenství či právní svazek, avšak toto pojetí se začíná rozšiřovat a za rodinu lze

pokládat i skupinu lidí, která se jako rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti. ¹

Důvodem, proč se v nynější právní úpravě nesetkáváme s legální definicí pojmu rodina, je nejednotný pohled na rodinu samotnou, a to v rámci jednotlivých společenských věd. Dále je to způsobeno tím, že subjektem není rodina jakožto samostatný celek, nýbrž za subjekty jsou pokládány její členové. Jednotlivé právní normy tedy vykládají, co v daný moment s ohledem na konkrétní souvislosti za rodinu považují. ²

Legální definici rodiny obsahoval obecný občanský zákoník z roku 1811, a to konkrétně v § 40 „Rodinou se rozumějí rodičové se všemi svými potomky. Poměr mezi těmito osobami se nazývá příbuzenstvím, poměr však, který vzniká mezi jedním manželem a příbuznými druhého manžela, švakrovstvím.“³ V oné definici si lze povšimnout pojmu příbuzenství, jehož přesnou úpravu nalezneme v § 771 OZ.

I přesto, že dochází k určitým změnám v tom, jak na rodinu pohlížet, stále se jedná o specifické společenství, které je pro naši společnost nenahraditelné.

2.3 Dítě

Podobný problém ohledně definice potkává i další výše uvedené pojmy. Pojem dítě lze v právní terminologii najít jak v rovině trestněprávní, tak i v rovině občanskoprávní, kdy pro účely této práce budu užívat občanskoprávní vymezení. K občanskoprávnímu vymezení dítěte lze dospět prostřednictvím OZ, který definuje pojem zletilost, a to v § 30 a dále v § 31 pojem nezletilý, kdy plně svéprávným se člověk stává zletilostí, kterou nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Před nabytím zletilosti lze svéprávnosti nabýt přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Z toho lze dovodit, že v občanskoprávním vymezení je

¹ SOVOVÁ, Olga a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Rodina v novém soukromém právu: interdisciplinární právní pohled. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-569-1., s. 55 a násl.

² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998. ISBN 80-7239-192-5., s. 244 a násl.

³ Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, § 40.

v základu za dítě považována osoba mladší osmnácti let. Určení zletilosti se váže pouze s některými instituty, jako je například rodičovská odpovědnost.

2.4 Rodič

I v tomto případě bychom legální definici hledali v českém právu marně. Stejně jako pojem rodina se i pojem rodič určitým způsobem vyvíjí a určité pohledy společnosti spolu s ním. Zatímco Slovník jazyka českého z roku 1937 definuje pojem rodič celkem jasně, že je jím rodič nebo otec, s tím, že je tohoto pojmu užíváno často v čísle pomnožném, tj. rodiče, čím je myšlena matka a otec.⁴

Dnes již tato definice není dostačující. Přesto, že pojem rodič etymologicky pochází od slova zrození, nemusí být vždy biologický a právní rodič stejnou osobou. Dříve bylo nahlíženo na rodiče jako na určitý celek a rodič byl rodičem po stránce genetické i právní. Stále častěji se však můžeme setkat s tím, že se jedná o dvě odlišné osoby. Svůj nemalý podíl na tomto má rozvoj vědy v oblasti genetiky a stále častější využití umělého oplodnění. Od rodiče biologického a právního je vhodné odlišit i rodiče sociálního.

Za biologického rodiče lze považovat osobu, která je genetickým původcem dítěte. Z pohledu práva však tento rodič nemusí být právním rodičem. Právní rodič má s dítětem právní poměr zpravidla na základě právního řádu a platí mezi nimi jasná pravidla, která určují status dítěte a kdo je pro dítě legální matkou a legálním otcem. S postupným vývojem v oblasti rodičovství se začal používat pojem sociální rodič. Jako sociálního rodiče lze typicky uvést nového partnera matky dítěte či novou partnerku otce, kdy tento partner či partnerka o dítě pečuje a zpravidla jej i vyživuje. Sociální rodič nemá příliš silné postavení z pohledu práva a ve vztahu k dítěti je možné jej považovat za osobu blízkou.⁵

⁴ Ministerstvo práce a sociálních věcí. Služby pro rodinu a děti: Sborník příspěvků ze semináře konaného dne 16. srpna 2011. Na Poříčním právu 1, 128 01 Praha 2, 2011. ISBN 978-80-7421-041-9.

⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 848 a násled.

3 Práva a povinnosti dětí vůči rodičům

Rodiče a děti mají vůči sobě vzájemná práva a povinnosti, které nalezneme napříč úpravou OZ. Těchto práv a povinností se strany nemohou vzdát. Učiní-li tak, k takovému jednání se nepřihlíží (§ 855 OZ). Jednalo by se o tzv. zdánlivé jednání. Tyto práva a povinnosti vznikají ze statusového vztahu mezi rodičem a dítětem, případně mezi osvojitelem nezletilého dítěte, jehož příbuzenský vztah k původní rodině zanikl a vznikl nový příbuzenský poměr mezi ním a osvojitelem (popř. osvojiteli), na kterého se hledí jako na rodiče.⁶

Povinnosti a práva dětí vůči rodičům lze do určité míry dovodit z práv a povinností rodičů, kterým se budu věnovat hned poté. Mají charakter převážně osobní. Majetkový charakter však můžeme spatřovat například v tzv. koadjutoriu, což je povinnost dítěte podílet se za zákonem stanovených podmínek na chodu rodinné domácnosti.

Povinnost dítěte podílet se na péči o rodinnou domácnost je třeba odlišovat od vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům podle § 915 v návaznosti na § 910 OZ. U vyživovací povinnosti se jedná o osobní právo rodiče, kdy výživné je čerpáno pro jeho osobní potřeby; rozdílné jsou i předpoklady vzniku práva na výživné. V případě koadjuktoria se dítě podílí na chodu domácnosti, v níž samo bydlí a z níž čerpá výhody.⁷

Podmínkou pro jeho vznik je, že dítě má pravidelný příjem z vlastní pracovní činnosti, kdy se bere v potaz i fakt, že může v přiměřeném rozsahu nakládat se svými příjmy samostatně a je o něj řádně pečováno. Rozsah tohoto plnění by měl odpovídat možnostem a schopnostem dítěte, jelikož se jedná pouze o přiměřený příspěvek na úhradu společných potřeb rodiny.⁸

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 802 a násl.

⁷ KREJČÍ, Pavla, *Zákony, judikatura a literatura: Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 886* [online]. 2017 [cit. 2023-08-19]. Dostupné z: <https://www.fulsoft.cz/33/komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-886>.

⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 930 a násl.

Majetkový charakter lze spatřovat i ve vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům a v právu dětí na výživné od rodičů, a to i v případě, že rodičovská odpovědnost není v plném rozsahu, jelikož se jedná o práva a povinnosti, kterých se nelze vzdát a nejsou ani z časového hlediska omezena pouze na nezletilost dítěte. Jediný případ, kdy dochází k úplnému zbavení práv a povinností rodičů k dítěti, je v případě, kdy rodič přestane být rodičem ze zákona z důvodu nabytí právní moci rozhodnutí o úplném osvojení nezletilého.⁹ Majetková práva a povinnosti můžeme najít i ve věcech dědických, kdy dítěti náleží práva jako neopominutelnému dědicovi (§ 1643 OZ).

Přesto, že i majetkových práv je celá řada, osobnostní práva v této problematice stále převažují. Jedno z nejzákladnějších práv, které sem můžeme zařadit, je právo na život, kdy LZPS uvádí, že lidský život je hoden ochrany již před narozením (čl. 6 odst. 1 LZPS). Toto ustanovení je podle mého názoru v nesouladu s úpravou interrupce u nás, která nemá přísně stanovená pravidla. Je v pravomoci těhotné ženy, jestli se pro tento krok rozhodne, a případná ochrana, která by zde měla být ještě před narozením, jde stranou. Do popředí vstupuje postoj ženy ke stavu těhotenství a případnému přerušení těhotenství, nikoliv ochrana budoucího jedince, což vnímám pozitivně. Každá žena by měla mít tuto možnost rozhodovat o svém těle, o tom zda je schopna se o případného nového jedince postarat, a mít možnost podstoupit interrupci do určitého stádia těhotenství.

Dalším právem je právo na život se svými rodiči. Toto právo však může být v kolizi s nejlepším zájmem dítěte. Pokud nastane stav, kdy nejlepší zájem dítěte se neslučuje se životem u rodičů, může být dítě z důvodu nejlepšího zájmu odděleno od svých rodičů. Jedná se o krajní variantu v případech, kdy je to účelné, potřebné a dosažení nejlepšího zájmu dítěte nelze dosáhnout méně citelným zásahem. V první řadě má však jedinec právo na to vyrůstat se svými rodiči, případně sourozenci. Pokud žijí rodiče odděleně a potomek žije u jednoho z rodičů, spadá sem i právo na styk s druhým rodičem. Aby mohlo být právo na život s rodiči uskutečněno, je nutné, aby dítě své rodiče znalo. Znat svůj genetický

⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 804 a násl.

původ je jedním z dalších práv dítěte, s čímž blíže souvisí právo na informace v případě, že dítě bylo osvojeno.

Mnoho práv však vyplývá ze samostatné rodičovské odpovědnosti, které se budu věnovat hned vzápětí. Některá práva, která jsou osobního rázu lze úžeji specifikovat jako práva morálního charakteru. Jedná se zejména o povinnost dbát své rodiče, vypomáhat ve společné domácnosti, a to nejenom finančně, jak bylo zmíněno v souvislosti s majetkovým charakterem povinností dítěte vůči rodiči, ale především osobním podílením se na chodu domácnosti.¹⁰

Práva a povinnosti dítěte jsou zákonem stanovena a jejich nedodržení může být spojeno s negativními dopady, a to nejenom morálního charakteru. Jako příklad si lze uvést vyživovací povinnost, kdy v případě, že dítě svou vyživovací povinnost vůči rodičům neplní, ačkoliv nastaly všechny podmínky nároku rodičů na pomoc od svého dítěte, může rodič ze své pozice podat žalobu k soudu a vymáhat plnění vyživovací povinnosti soudní cestou. Z morálního hlediska by k tomuto opatření nemělo docházet, avšak mezilidské vztahy jsou mnohdy velmi komplikované a každý máme v sobě nastavené morální hodnoty jinak. Pro případy, kdy vztahy mezi rodiči a dětmi nefungují na vzájemném respektu a pomoci, jsou zde právě tyto možnosti, jak spravedlnosti a pomoci dosáhnout.¹¹

4 Práva a povinnosti rodičů vůči dětem

Práva a povinnosti rodičů vůči dětem vznikají již ze samotného statusového vztahu mezi nimi. Přesto, že je tento vztah soukromoprávní, nelze se práv spojených s tímto vztahem vzdát. Soukromoprávní charakter lze spatřit zejména ve věcech procesních, kdy orgány státu plní jen doplňkový účel a případné rozhodování v těchto věcech je v kompetenci soudu. Ochrana lidských práv v tomto vztahu vstupuje do popředí a autonomie vůle ve smyslu možnosti vzdání se rodičovských práv není na místě. Případný souhlas rodiče s osvojením

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998. ISBN 80-7239-192-5., s. 244 a násl.

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 804.

dítěte tudíž není vzdáním se rodičovských práv, jedná se o právo a možnost, kterou má pouze rodič ze svého statusového postavení.¹²

Rodičovská práva lze rozdělit na několik kategorií. V první řadě se jedná o práva a povinnosti, které jsou součástí rodičovské odpovědnosti. Dále jsou to práva, která mají statusovou povahu a nespádají do rámce rodičovské odpovědnosti, kdy tato práva jsou spojena s osobností dítěte. Třetí skupinu tvoří vyživovací povinnost, které odpovídá i právo na výživné.

4.1 Rodičovská odpovědnost

Jedná se o základní soubor práv a povinností rodičů, které spočívají v péči o dítě, péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. V udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy, vzdělání a určení místa jeho bydliště. Dále sem patří zastupování a spravování jmění dítěte (§ 858 OZ). Výkon práv a povinností tvořících rodičovskou odpovědnost je spojen s narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti, přičemž případná změna trvání a rozsahu rodičovské odpovědnosti je v kompetenci soudu.

Matce vzniká tato povinnost a právo v okamžiku narození dítěte. Komplikovanější situace nastává u náhradního mateřství. Tato situace není výslovně řešena v OZ. Domnívám se, že na náhradní matku se taktéž vztahuje rodičovská odpovědnost. Náhradní matkou je žena, která dítě porodila. Této ženě však rodičovská odpovědnost zanikne až osvojením dítěte a rodičovskou odpovědnost ponese nikoliv matka náhradní, ale osoba, která bude matkou podle právního statusu a budou se na ni vztahovat veškerá práva a povinnosti z této odpovědnosti plynoucí. S mým názorem souzní i komentář k OZ. U otce vzniká rodičovská odpovědnost na základě jedné z domněnek otcovství, kdy moment určení rodičovství se u matky a otce může lišit právě s ohledem na to, podle které domněnky otcovství bylo otcovství určeno.

¹² RADVANOVÁ, Senta. Kurs občanského práva: instituty rodinného práva. Praha: C. H. Beck, 1999. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-182-2., s. 94.

V případě osvojení dítěte vzniká rodičovská odpovědnost nabytím právní moci o osvojení a zároveň dochází k zániku rodičovské odpovědnosti u původních rodičů.¹³ Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům ve stejné míře, pokud některý z rodičů nebyl omezen nebo zbaven této odpovědnosti. Případné omezení rozsahu či způsobu této odpovědnosti řeší soud, pro který je stěžejní nejlepší zájem dítěte (§ 865 a násl. OZ).

Péče o dítě je jedním ze základních pilířů rodičovské odpovědnosti. Při výkonu této péče v oblasti vzdělání a pracovního uplatnění musí brát rodiče v potaz i schopnosti, nadání a názor dítěte. V rámci péče o dítě hovoříme však o všestranném vývoji, který zahrnuje každodenní ovlivňování a vedení dítěte po stránce tělesné, citové, rozumové či mravní, kdy míra výkonu této péče se odvíjí od věku a dále od rozumové a volní vyspělosti. V první řadě se jedná o osobní péči, kdy rodiče mají právo o dítě osobně pečovat a vykonávat nad ním dohled. Jedná se o právo, nikoliv o povinnost. Dítě může být svěřeno k dohledu i osoby odlišné od rodiče, zpravidla se jedná o jiné osoby blízké dítěti, zejména prarodiče a širší rodina či školské a obdobné zařízení. Dalším bodem, který je zařazen pod péči o dítě, je výchova, která zajišťuje rozvoj dítěte nad rámec pouhé osobní péče.¹⁴

S osobní péčí o dítě souvisí osobní styk rodiče s dítětem, který je nově přímo zakotven v OZ, a to konkrétně v § 887, kdy toto právo nelze svěřit jiné osobě. Výkon tohoto práva lze omezit pouze soudně, a to z důvodu ochrany dítěte a v jeho zájmu. V případě svěření dítěte do starostlivosti jednoho z rodičů přetrvává právo dítěte na osobní styk i s rodičem druhým. Osobní styk je jedním ze základních stavebních kamenů rodinného života a fakt, že se vztah rozpadl mezi samotnými rodiči, nemůže mít za následek rozpad vztahu mezi dítětem a druhým rodičem. Omezení případného styku s rodičem z důvodu rozpadu

¹³ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s 819 a násl.

¹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 912 a násl.

vztahů mezi rodiči navzájem není v zájmu dítěte, jak se této věci se vyjádřil i ESLP.¹⁵

Osobní styk je důležitý i v návaznosti na výchovu dítěte, v níž mají rodiče nezastupitelnou úlohu. Výchova by měla směřovat k tomu, aby si dítě osvojilo základní morální hodnoty a zásady ať už ve vztahu k sobě samému, druhým, tak i k životu samotnému. K tomuto vzdělání přispívají především rodiče a prostředí, kde se dítě nachází. Dítě se učí od dospělých, které má ve svém okolí, a toto ho ovlivňuje i v dalším životě. To, kde dítě vyrůstá a kde se dále vzdělává, je taktéž v kompetenci rodičů. Rodiče jsou povinni dítě vzdělávat a mají možnost zvolit vzdělávací instituci, kterou bude nezletilý navštěvovat, stejně tak spadá do jejich pravomoci určení místa bydliště dítěte. Zastupují však dítě i v jiném jednání, k němuž jako nezletilé není právně způsobilé. I zde se hledí na zájem dítěte. Pokud by zde byla kolize zájmů mezi rodičem a dítětem, bude pro ochranu dítěte jmenován kolizní opatrovník, který bude hájit jeho zájmy.

Zvýšená ochrana je poskytnuta i při správě jmění dítěte. Právo a povinnost pečovat o jmění dítěte s péčí řádného hospodáře mají rodiče ze zákona. Účelem tohoto ustanovení je zachování již získaných hodnot, které dítě vlastní. Pro účely správy jmění může být jmenován i opatrovník, a to především v případech, kdy správa jmění rodiči by byla nepřiměřenou přítěží pro ně a jejich znalosti a dovednosti nejsou v tomto ohledu dostatečné.¹⁶

4.2 Statusová práva a povinnosti rodičů

Jedná se o skupinu práv, která není součástí rodičovské odpovědnosti a je spojena s osobností dítěte. Nositelem těchto práv a povinností jsou rodiče, případně osvojitelé. Vznik tohoto vztahu je spojen s narozením dítěte, případně osvojením nezletilého a končí nabytím zletilosti, což znamená, že náleží rodičům i v případě, že je dítě plně svéprávné, ale chybí mu věková hranice nabytí plné zletilosti (§ 856 OZ).

¹⁵ ESLP Volensky proti České republice, č. 63627/00.

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 980 a násl.

Mezi statusová práva můžeme řadit právo rodičů dát souhlas k osvojení jejich nezletilého dítěte (§ 805 OZ), právo a povinnost určit dítěti jméno a příjmení (§ 860 OZ) či prohlášení rodičovství podle tzv. druhé domněnky otcovství, čemuž se budu věnovat v samostatné kapitole, která bude zaměřena na určování otcovství souhlasným prohlášením rodičů.

4.3 Vyživovací práva a povinnosti

Dalším okruhem ležícím mimo rodičovskou odpovědnost je výživné. Jedná se o atypický typ povinnosti, ve kterém je poskytováno majetkové či jiné plnění osobě v rodinném vztahu. Právo na výživné vzniká přímo ze zákona za podmínek zde uvedených a nepromlčuje se. Vzhledem k subjektům, mezi kterými výživné vzniká, je zde kladen velký důraz na dobré mravy. Máme několik druhů vyživovacích práv a povinností mezi různými subjekty a v různém rozsahu.¹⁷

Pro účely této práce uvedu pouze výživné ve vztahu rodič – dítě. Vyživovací povinnost spadá do velké oblasti rodinně-právních vztahů a týká se i širších vztahů mezi předky a potomky. Výživné se poskytuje v případech, kdy oprávněný není schopen se živit sám, což je předvídatelné, pokud se jedná o dítě. Dítě je zpravidla odkázáno ve věcech výživy na rodiče a rodiče musí dítěti zajistit shodnou životní úroveň s tou jejich. Nezletilé nesvéprávné dítě má nárok na výživné i tehdy, pokud vlastní majetek a má určité zisky, pokud tyto zisky výživné nepokryjí dostatečně (§ 910 a násl. OZ).

Povinnost výživného je v tomto vztahu vzájemná, a rodiče tudíž mají nejenom povinnost vyživovat svého potomka, ale mají za určitých okolností oni sami nárok na výživné od svých dětí. Rozsah této vyživovací povinnosti je však omezenější, jedná se o „slušnou“ výživu a rodiče s dětmi v tomto obráceném případě nemusejí mít shodnou životní úroveň. Jestli je to spravedlivé, či nikoliv, je na zvážení. Lze na to nahlížet z několika rovin, potomci již potřebují sami vynaložit prostředky do sebe a svých potenciálních potomků a nově vzniklých rodin a rozumím tomu, že zabezpečit stejnou životní úroveň svým rodičům by

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998. ISBN 80-210-3974-4., s. 246 a násl.

znamenaloby mnohdy snížit svoji životní úroveň a úroveň jejich nově vzniklých rodin a domácností. Na druhou stranu rodiče tuto povinnost mají a musí dítěti zajistit stejnou životní úroveň s ohledem na odůvodněné potřeby dítěte, a to i v případě, že by to znamenalo snížení jejich standardů. Já souzním s úpravou, i když se může zdát trochu nevyvážená. Rodiče se sami a dobrovolně rozhodli mít dítě a měli si uvědomit následky s tím spojené, avšak potomci tento faktor neovlivnili, ale už jen z principu solidarity by se měli o své rodiče, kteří jim dali potřebnou péči jako malým, odvděčit alespoň slušným výživným.

5 Určování mateřství

Mateřství představuje základní statusový poměr, který má význam i pro určení otcovství. Základní úpravu mateřství nalezneme v občanském zákoníku, který přímo stanovil, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila (§775 OZ). Ustanovení, které se týká určování mateřství, je ustanovením kogentním. Avšak vzhledem k velkému rozvoji reprodukční medicíny je možné, že genetický původ dítěte nebude totožný s genetikou ženy, která dítě porodila, a přesto se bude jednat o jeho matku. Genetický původ dítěte není pro založení právního mateřství relevantní.

Podstatný je zde okamžik porodu, kterým je moment, kdy dojde k oddělení dítěte od mateřského těla. Detailnější úpravu porodu nenalezneme v OZ, nýbrž ve zvláštních předpisech.¹⁸ Jedná se ukončení těhotenství narozením živého či mrtvého dítěte. Za narození živého dítěte se považuje úplné vypuzení či vynětí plodu z těla matky, bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, kterými jsou srdeční činnost, pulzující pupečník nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena.

Podle výše zmíněného považujeme za matku ženu, která dítě porodila. V období, kdy je plod součástí mateřského těla, je označována jako těhotná žena a není považována za matku pro účely výživného a zajištění úhrady některých

¹⁸ Bližší informace ohledně porodu jsou uvedeny v zákoně o zdravotnických službách a vyhlášce č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého.

nákladů neprovdané matky (§ 920 OZ). V rozporu s tímto ustanovením je ustanovení týkající se určení otcovství souhlasným prohlášením matky a otce u dítěte ještě nenarozeného (§ 779 OZ). Domnívám se, že se v tomto případě jedná spíše o nepřesnost ze strany zákonodárce, a i přes toto ustanovení se z pohledu práva budeme dívat na onu ženu stále jako na těhotnou ženu, nikoliv jako na matku.¹⁹

Po narození dítěte je dítě registrováno u matričního úřadu, v jehož správním obvodu se narodilo. Povinnost registrace je zakotvena v Úmluvě o právech dítěte, konkrétně v článku 7 a dále je upravena v zákonu o matrikách. Pokud není možné zjistit, v jakém správním obvodu bylo dítě narozeno, určí se matriční úřad podle místa nalezení dítěte. V případě narození dítěte v dopravním prostředku se registruje ve správním obvodu, kde došlo k vyložení dítěte. Ve většině případů však probíhá porod ve zdravotnickém zařízení, které má následně povinnost tuto událost oznámit matričnímu úřadu. Pokud bylo dítě narozeno mimo zdravotnické zařízení, oznamuje narození matričnímu úřadu lékař, který poskytl při porodu nebo po porodu zdravotní služby jako první. Oznámení probíhá písemnou formou, kde je nahlášeno, zda se jedná o narození živého či mrtvého dítěte a matriční úřad přidělí dítěti rodné číslo, čímž je jeho registrace v knize narození, kde se tyto údaje evidují, dokončena.

Pokud nedošlo k narození dítěte v zařízení, kde jsou poskytovány zdravotnické služby a nebyl přítomen u porodu či po něm lékař, přechází oznamovací povinnost na některého z rodičů, případně na jeho zákonného zástupce nebo soudem jmenovaného opatrovníka (§ 15 ZM). Jestliže ani tyto osoby událost neohlásí, náleží povinnost ohlásit narození dítěte každému, kdo se o tomto dozvěděl. Při narození dítěte mimo lékařský dohled či následný lékařský dohled se oznamuje narození dítěte ústně a matrikář o tomto s oznamovatelem sepíše záznam. Oznámení je třeba učinit do tří pracovních dnů od narození dítěte. Pokud by byla oznamovatelem samotná matka, pak lze oznámit narození do tří dnů od doby, kdy je tohoto fyzicky schopna. Pakliže je oznamovatelem osoba, jež se o narození dítěte dozvěděla, platí zde oznamovací povinnost taktéž do tří

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 127 a násl.

pracovních dnů ode dne, kdy se tuto skutečnost dozvěděla. V těchto případech je nutné k zápisu do knihy narození předložit taktéž lékařskou zprávu, kde je prokázán porod ženy, jež je za matku označena.²⁰

5.1 Anonymní porod

Jedná se o případ v souvislosti s mateřstvím, kdy není známa totožnost matky dítěte. Anonymní porod probíhá mimo zdravotnické zařízení, kdy matka, otec ani jiná osoba neohlásí tuto událost ani totožnost rodičů. V mnoha případech se matky rozhodnou svůj porod skrýt i před rodinou a veřejností a poté své dítě odloží do babyboxu či jinam.²¹ Pokud je nalezen novorozenec s neznámou totožností, je nutné provést šetření, které provádí orgán policie. Jestliže se nepodaří zjistit, kdo je matkou dítěte, dítě je označováno jako tzv. nalezenec a matriční úřad jej zapíše podle výsledků šetření policejního orgánu a lékařské zprávy, které obsahují informace o pohlaví a pravděpodobném datu narození dítěte (§ 17 ZM), do knihy narození.

Pokud nedojde ke zjištění místa narození dítěte, je určeno jako místo narození sídlo příslušného matričního úřadu. K zápisu do knihy narození je oprávněn příslušný matriční úřad, v jehož správním obvodu bylo dítě nalezeno (§ 10 odst. 2 ZM). V případě, že není možné na základě šetření zjistit datum narození nalezence, datum narození bude určen soudem v rámci řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, přičemž soud v tomto řízení určí dítěti i jméno (§ 18 odst. 4 písm. d ZZŘS a § 19 odst. 6 ZM) a taktéž poručníka, jelikož dítě nemá zákonného zástupce.²²

Jak je tomu se státním občanstvím v případech anonymního porodu? Tato problematika je upravena v zákoně o státním občanství, v případě anonymního porodu se jedná o nalezence, jak je již uvedeno výše,

²⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 852 a násl.

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 129.

²² ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 855.

a dítě mladší tří let nalezené na území České republiky, jehož totožnost se nepodařilo zjistit, nabývá české státní občanství, a to dnem, kdy došlo k jeho nalezení na území České republiky. Jestliže není zřejmý den nalezení či jsou o něm pochybnosti, rozhodne o dni nabytí českého státního občanství soud.²³

5.2 Problematika tzv. babyboxů

Tato oblast s ohledem na současnou právní regulaci je velice problematická a právní úprava nezná výslovné opuštění dítěte ani nestaví mateřství na několika různých skutečnostech, a to porodu a uznání dítěte matkou. Jak je již výše zmíněno, matkou je žena, která dítě porodila, tudíž mateřství není možné zrušit soukromoprávním aktem a ani odložení dítěte nemá za následek zrušení statusového vztahu mezi matkou a dítětem.²⁴

Babybox, jak je toto zařízení nazýváno v České republice, je schránka, kam mohou matky beztrestně a anonymně odložit své narozené dítě. Babyboxy jsou spojené především s odložením dětí, které se narodily ve zvláštním režimu tzv. anonymního porodu, nejsou nikde registrovány a není známa totožnost jejich rodičů. Tyto schránky jsou zřizovány především v blízkosti zdravotnických zařízení, kdy následně po vložení dítěte do tohoto zařízení přijde oznámení zdravotnickému personálu, který se o dítě postará a poskytne mu vše potřebné. Pokud se rodiče o dítě nepřihlásí, bývá dáno k adopci. Babyboxy nalezneme pod jiným názvem i v mnoha jiných zemích, především v zemích bývalého východního bloku.

Přesto, že s první myšlenkou vybudování babyboxu u nás přišel Ludvík Hess v roce 2004, koncept anonymního odložení dítěte sahá až do středověku, kdy byly schránky byly instalovány především v kláštorech či sirotčincích. Nejednalo se však o babyboxy, jak je známe dnes, avšak původní myšlenka záchrany čerstvě

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 520.

²⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 856.

narozeného jedince byla totožná. Původní koncept středověkých babyboxů byl zrušen a schránky zazděny nebo byl jejich účel zrušen jiným způsobem, a to především v důsledku většího důrazu na práva dítěte, konkrétně na právo dítěte znát svůj původ a své rodiče. O tyto argumenty se opírají i odpůrci babyboxů v dnešní době.²⁵

Babyboxy mají i dnes své příznivce a odpůrce, stejně tak, jako tomu bylo dříve. Jen samotnému zřízení první schránky pro odložení dětí u nás předcházelo mnoho debat a argumentů. Nakonec Ústav státu a práva Akademie věd České republiky vydal posudek, kde uvádí, že ze všech medicínských hledisek je zřízení a provoz schránek zcela jednoznačně ku prospěchu těchto dětí, a experty působícími v oblasti medicíny bylo jejich zřízení doporučováno, a tak tedy po více jak ročním jednání s ministerstvy za podpory spolumajitele nemocnice a lékařů GynCentra se podařilo 1. 6. 2005 uvést první babybox do provozu.²⁶

Přes všechna pozitiva, která babyboxy přinášejí, a i přesto, že jsou zde provozovány již řadu let, je třeba podotknout, že babybox stále není legálně upraveným institutem a jedinou cestou, jak přerhat vazby mezi matkou a dítětem je osvojení, tudíž nechce-li matka o dítě pečovat, bylo by pro ni řešením této situace udělit souhlas dítěte k osvojení dítěte.²⁷

V souvislosti s tím, je v této problematice poukazováno především na porušování práv dítěte s odkazem na Úmluvu o právech dítěte, konkrétně na čl. 7 a 8, kde je uvedeno, že každé dítě má právo být ihned po porodu zaregistrováno. Z toho vyplývá jeho právo mít jméno, státní příslušnost a celkově právo na zachování své totožnosti. Taktéž má právo znát své biologické rodiče, pokud je to možné. Po stránce právní jsou u dětí odložených do babyboxů tato práva v určitých ohledech omezována. Ve většině případů není možné jakýmkoliv způsobem zjistit totožnost rodičů a dítěti je dán status nalezenec.

²⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 512.

²⁶ HESS, Ludvík. Co jste se v novinách nedočeti o babyboxech. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2009. 175 s. ISBN 978-80-7229-233-2., s. 27, s. 48.

²⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 857.

Oproti tomuto postupu argumentuje ve své publikační činnosti Zuklínová, která odmítá dítěti nalezenému v babyboxu přiznat status nalezence, jelikož dítě matku má, byť není známa její totožnost. Zákonodárce to de facto připouští taktéž, a to tím, že ukládá policii povinnost po této ženě pátrat.²⁸ Pokud nahlédneme na problematiku způsobem, abychom našli alespoň nějaké racionální právní řešení, když samotná právní úprava nám řešení neposkytuje, přiklonila bych se spíše k argumentaci Králíčkové, která za nejvhodnější řešení považuje pohlížet na dítě jako na nalezence. Její pohled nachází oporu i v ustanovení § 818 OZ, které definuje situaci, týkající se souhlasu rodičů s osvojením, kdy rodičovství k dítěti nebylo určeno. Nalezenému dítěti je jmenován poručník, který dává případný souhlas k osvojení namísto rodičů (§ 818 odst. 2 OZ).²⁹ S tímto modelem se setkáváme i v praxi a dítě je skutečně považováno z hlediska práva v tomto případě za nalezence.

Za jakým účelem jsou babyboxy zřizovány, je jasné. Hlavním účelem je ochrana zákonem chráněného zájmu, kterým je v tomto případě lidský život. Dává matkám možnost beztrestně odložit nechtěné dítě. I přesto, že zde máme trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 TZ), kterého se dopustí ten, kdo má povinnost pečovat o dítě a zanechá ho bez pomoci, ohrožené na zdraví a vystaví ho tak riziku smrti, žena, která své dítě odloží do babyboxu, se tohoto trestného činu nedopouští, jelikož mu tímto způsobem poskytne základní péči a své dítě tak riziku smrti nevystavuje.

Pokud se na problematiku podíváme z hlediska biologické identity, mít možnost odložit své dítě není ideální. Každopádně pokud si položíme proti sobě lidský život a biologickou identitu člověka, přikláním se k ochraně lidského života na úkor biologické identity jedince. Biologickou identitu lze chápat jako určitou kombinaci dědičných a získaných biologických charakteristik, které máme nezávisle na naší vůli.³⁰

²⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. Právní rozhledy. 2005, roč. 13, č. 7, ISSN 1210-6410., s. 53.

²⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 682.

³⁰ RAK, Roman; MATYÁŠ, Václav; ŘÍHA, Zdeněk a kol. Biometrie a identita člověka ve forenzních a komerčních aplikacích. 1.vyd. Praha: Grada, 2008. 631 s. ISBN 978-80-247-2365-5., s. 39.

Vychází tedy z minulosti i přítomnosti a odvíjí se do budoucnosti. Takto odložené děti svou minulost však neznají a je zde porušeno právo znát svůj původ. S porušením práva znát svůj původ se setkáme hojně i v oblasti osvojení. Z psychologického hlediska je adopce pro odloženého jedince v dané situaci nejlepším řešením, aby byly u dítěte naplněny jeho základní sociální potřeby.³¹

Adopce neboli osvojení představuje přijetí cizí osoby za vlastní (§ 794 OZ). Jedná se o statusovou změnu, kdy na základě rozhodnutí soudu dochází k přijetí dítěte do nové rodiny a mezi osvojencem a osvojitelem vzniká stejný statusový vztah, jako je mezi rodiči a dětmi (§ 795 OZ).

Jak probíhá řízení o osvojení dítěte z babyboxu? Řízení probíhá v součinnosti s orgánem sociálně - právní ochrany dítěte, který je opatrovníkem dítěte (§ 434 ZZŘS). V případě umístování dítěte do náhradní rodinné péče musí být obvykle dán souhlas jeho rodičů, který se však u takto odložených dětí nevyžaduje, jelikož rodiče neznáme a nemáme po kom onen souhlas žádat. Ale i těmto rodičům je poskytnuta určitá doba, po kterou se mohou o dítě přihlásit. V případě neprojevení zájmu po dobu delší než tři měsíce dochází u rodičů ke zbavení jejich rodičovské odpovědnosti a pozbývají taktéž právo dát souhlas k osvojení dítěte.

U dětí z babyboxů je nezáměr ze strany rodičů více než zřejmý a často se v těchto případech setkáváme s tím, že je osvojované dítě dáno do péče budoucího osvojitele ihned poté, co to jeho zdravotní stav umožňuje. Samozřejmě, že i děti z babyboxů lze předat do preadopční péče jako při osvojení nezletilého za jiných okolností. Než dojde k rozhodnutí o osvojení, je tedy dítě v péči budoucích osvojitelů alespoň po dobu 6 měsíců, což je pro upevnění vztahů mezi osvojitelem a osvojencem nepostradatelné (§ 829 odst. 1, 2 OZ).³²

V závěru bych ráda zmínila, že babyboxy jsou poměrně hojným prostředkem, který poskytl záchranu více než 230 jedincům. Důvodů, proč se matka rozhodne dítě tímto způsobem odložit, může být celá řada. Ať už ji k tomu

³¹ ŠKOVIERA, Albín. Dilemata náhradní výchovy. 1.vyd. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5., s. 122.

³² HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998. ISBN 80-7239-192-5., s. 164 a násl.

dohnala nepříznivá sociální situace, onemocnění nebo by se o dítě neuměla či nechtěla postarat, udělat toto rozhodnutí je v jejích rukou. Odložením dítě sice ztratí možnost vyrůstat ve své biologické rodině, avšak i přesto má možnost vyrůstat v láskyplném prostředí jeho osvojitelů. I přes argumenty odpůrců babyboxů je většinová společnost přijala kladně a na našem území v blízkosti zdravotnických zařízení vznikají nově další schránky, které dávají nechtěným dětem šanci na nový život.³³

5.3 Utajený porod

Utajený porod je vedle anonymního porodu dalším nestandardním postupem, kdy oproti anonymnímu porodu je v případě utajovaného porodu matka známa, avšak požádá o utajení své totožnosti.³⁴ Úpravu utajeného porodu nalezneme v zákoně č. 422/ 2004 Sb.³⁵, kterým dochází ke změnám v několika dalších právních předpisech a umožňuje matkám porod ve zvláštním režimu, při kterém je jejich totožnost utajena. Stejně jako babyboxy má i tento institut napomáhat ženám, které se nemohou nebo nechtějí z nějakého důvodu o svého potomka postarat.³⁶

Na tu právní úpravu navázal zákon o zdravotních službách, který stanoví, že žena s trvalým pobytem na území České republiky, nejedná-li se o ženu, jejímuž manželovi svědčí první domněnka otcovství, má právo na utajení své totožnosti v souvislosti s porodem (§ 37 ZZS). Utajený porod probíhá ve zdravotnickém zařízení, a to na základě písemné žádosti poskytovateli zdravotnických služeb. Žena, která takto žádá o utajení své totožnosti v písemné žádosti, prohlásí i skutečnost, že nemá zájem o dítě pečovat (§ 37 odst. 3 ZZS).

³³ HESS, Ludvík. Zpráva o babyboxech k 21. červnu 2023 [online]. [cit. 2023-11-17]. Dostupné z: <https://www.babybox.cz/?p=zprava#:~:text=K%20v%C3%BD%C5%A1e%20uveden%C3%A9m%20datu%20je.MONTEL%20z%20N%C3%A1m%C4%9B%C5%A1ti%20nad%20Oslavou.>

³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 856.

³⁵ Zákon č. 422/2004 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 512.

Při utajovaném porodu se postupuje se zřetelem na utajení totožnosti ženy, která dítě porodila, výjimkou jsou informace sloužící k úhradě zdravotnických služeb z veřejného zdravotního pojištění a zajištění informací pro Národní zdravotnický informační systém.³⁷

Zdravotnická dokumentace v souvislosti s utajeným porodem je vedena ve zvláštním režimu, kdy odděleně od této dokumentace je vedeno jméno, případně jména a příjmení ženy, písemná žádost o utajení porodu, datum narození ženy a datum porodu (§ 56 odst. 1 ZZS). Dokumentace s těmito údaji je po propuštění ženy ze zdravotnického zařízení vložena do vhodného obalu, který je zapečetěn a označen bezpečnostním kódem. Tato dokumentace bude předána i ženě, u které porod v utajeném režimu proběhl.

Zapečetěná zdravotní dokumentace s údaji týkajícími se totožnosti ženy smí být otevřena pouze na základě soudního rozhodnutí, a to zejména k návrhu dítěte nebo domnělého otce dítěte. Neplatí to však v případech, kdy požádá o otevření zapečetěné dokumentace sama matka, jejíž informace jsou utajovaným obsahem (§ 56 odst. 2 ZZS).

V případech utajeného porodu je tedy vždy známa totožnost matky, byť je utajována. Statusový vztah mezi matkou a dítětem vzniká narozením a dítě v těchto případech nemá status nalezence.³⁸ Žena je vůči dítěti nositelkou rodičovské i vyživovací povinnosti, jelikož ji žádný právní předpis těchto povinností v souvislosti s utajovaným porodem nezbavuje.

V případech, kdy je dítě takto odloženo, je kontaktován skrze zdravotnické zařízení orgán sociálně - právní ochrany dětí, který vzhledem k postoji ze strany matky vydá předběžné opatření (§ 452 ZZŘS), o kterém soud rozhodne do 24 hodin, a vydá usnesení, ve kterém uvede, kam bude dítě umístěno a jmenuje mu opatrovníka.

³⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 856.

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 130.

Při osvojení dítěte je v tomto případě nutný souhlas matky. Je známa totožnost matky a její rodičovství je určeno. Ve věcech osvojení dítěte je matka dokonce účastníkem řízení za podmínek uvedených v ZZŘS a i přes snahu matky o utajení v souvislosti s porodem skutečná anonymita zde není.

Na toto narážíme i v souvislosti se zápisem dítěte do knihy narození na matričním úřadě. Přesto, že se nezapíší do knihy narození informace o matce (§ 14 odst. 2 ZM) a tyto informace jsou vedeny odděleně ve sbírce listin, dostane dítě příjmení po matce, která mu může dokonce i vybrat jméno. V takovém případě zde nemůžeme mluvit o anonymitě, pokud je dáno dítěti příjmení jeho matky. Pokud se bude jednat o ne příliš obvyklé příjmení, zjistit totožnost matky nemusí být obtížné a snaha matky být utajena přichází vniveč.

Do zápisu narození dítěte, jež přišlo na svět využitím institutu utajeného porodu, může nahlédnout matka dítěte a i samotné dítě, pokud dovršilo dvanácti let (§ 25 odst. 3 ZM), a to včetně sbírky listin, kde jsou vedeny informace o matce, která si přála být utajena. Máme zde tedy vyjmenovány subjekty, které mají na dané informace právo. Z toho vyplývá, že státní orgán nemá pro úřední účely právo do sbírky listin nahlédnout, avšak má právo dle zákona o matrikách právo pořizovat ze sbírky listin kopie (§ 8a odst. 5 ZM). I v tomto případě lze spatřovat v nynější právní úpravě značné nedostatky.

Zákon taktéž konkrétněji neupravuje, kdy lze otevřít zdravotnickou dokumentaci s údaji o matce, pouze uvádí, že je k tomu nutné soudního rozhodnutí. Dítě může získat informace již nahlédnutím do matriky, ale stále mu náleží dle Úmluvy právo znát svůj původ a s ohledem na něj by mu měla být otevřena i zdravotní dokumentace. Důvodem, který vede k otevření této dokumentace, může být i nutnost zjistit zdravotní stav matky s ohledem na zdravotní stav dítěte související s genetickou informací, kterou dítě získalo. Jedná se především o genetický přenos nemocí. Není vyloučeno však ani to, že by potomek chtěl odtajnit danou dokumentaci s ohledem na vymáhání výživného ze strany matky, jelikož jí ze zákona tato povinnost vyplývá a není jí ani utajeným porodem zbavena.³⁹

³⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 856 a násl.

Úprava utajovaného porodu má u nás značné zákonné mezery, které lze spatřovat v mnoha faktorech. Utajovaný porod s ohledem na naši právní úpravu není ani zdaleka anonymním, jak by si ženy, které se pro tuto možnost rozhodnou, přály.

5.4 Asistovaná reprodukce

Tento pojem nalezneme v několika právních přepisech, a to jak na úrovni vnitrostátní, tak na úrovni mezinárodní. Na úrovni mezinárodní se problematikou asistované reprodukce zabývá Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny. Na úrovni vnitrostátní úpravu nalezneme v zákoně o zdravotnických službách, v zákoně o specifických zdravotních službách, v zákoně o lidských tkáních a buňkách a v mnoha dalších. V OZ se využívá namísto pojmu asistovaná reprodukce pojem umělé oplodnění, který nenalezneme v úpravě mateřství, nýbrž pouze v úpravě týkající se otcovství.

Z úpravy mateřství, jak je definována v OZ, nevyplývá, že by matkou dítěte mohla být jiná žena než ta, která dítě porodila, pokud se nejedná o osvojení, při kterém vzniká statusový vztah na stejné úrovni jako mezi rodiči a dětmi. S postupným rozvojem medicíny se změnily i možnosti v souvislosti s mateřstvím a definice matky (§ 775 OZ) není s ohledem na dnešní možnosti dostačující. Pro naši právní úpravu je stěžejní bod porodu a právní matkou je žena, která dítě porodila. Avšak tato žena nemusí být matkou po stránce biologické, jelikož v souvislosti s těhotenstvím mohla být u této ženy využita darovaná vajíčka jiné ženy a v takovém případě nastane faktický rozdíl mezi matkou biologickou a právní.⁴⁰

Přes značný pokrok v oblasti medicíny a chybějící úpravu v OZ, nalezneme stěžejní právní úpravu ve speciálním zákoně, kterým je zákon o specifických zdravotních službách. ZSZS vymezuje i pojem asistované reprodukce, kdy asistovanou reprodukcí se rozumí metody a postupy, při kterých

⁴⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 509 a 510.

dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy (§ 3 odst. 1 ZSZS).

V jakých případech lze asistovanou reprodukci využít, je v tomto zákoně taktéž uvedeno. Využití umělého oplodnění lze jen ze zdravotních důvodů, při léčbě neplodnosti, ať už se jedná o neplodnost na straně ženy či muže. A to za situace, kdy je málo pravděpodobné nebo zcela vyloučené, že by žena otěhotněla přirozeným způsobem či byla schopna donosit životaschopný plod a jiné způsoby léčby její neplodnosti nebo neplodnosti muže nevedly nebo s vysokou mírou pravděpodobnosti nepovedou k jejímu otěhotnění (§ 3 odst. 1 písm. a bod 1. a 2. ZSZS).

Institut asistované reprodukce lze využít i tehdy, kdy je nutné časné genetické vyšetření lidského embrya z důvodu ohrožení zdraví budoucího dítěte. Jedná se o případy, v nichž je prokazatelné riziko přenosu geneticky podmíněných nemocí nebo vad, jejichž nositelem je tato žena nebo muž (§ 3 odst. 1 písm. b ZSZS).

Pro umělé oplodnění ženy lze použít vajíčka získaná od této ženy, spermie muže podstupujícího léčbu neplodnosti s touto ženou nebo i zárodečné buňky jiné ženy, tedy zárodečné buňky darované jinou osobou (§ 3 odst. 4 písm. a, b, c ZSZS), kdy za zárodečné buňky jsou pro účely umělého oplodnění považovány vajíčka a spermie (§ 3 odst. 2 ZSZS). Zjednodušeně umělým oplodněním tedy je zavedení spermií do pohlavních orgánů ženy nebo přenos lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy do pohlavních orgánů ženy (§ 3 odst. 3 písm. a, b ZSZS).

Hlavním účelem asistované reprodukce je dopomoci páru mít vlastního potomka, v případech, kdy to ze zdravotního hlediska není možné. Asistovanou reprodukci může podstoupit pouze muž a žena, kteří tvoří společně neplodný pár (§ 6 odst. 1 ZSZS) a mezi nimiž není příbuzenský vztah, který by podle OZ bránil uzavřít manželství (§ 6 odst. 2 ZSZS).

Jedinci či páry stejného pohlaví nemají v dnešní době možnost tohoto institutu využít. Umělé oplodnění se uskuteční na základě písemné žádosti neplodného páru, kdy žádost o umělé oplodnění nesmí být starší než 6 měsíců a je součástí zdravotnické dokumentace vedené o ženě. Tento zákrok se provádí u ženy v jejím plodném věku, který však nedovršíl 49 let (§6 odst. 1 ZSZS). Tato žena nesmí mít omezenou svéprávnost. Taktéž se nesmí jednat o ženu, která je umístěna v policejní cele, ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo v zabezpečovací detenci (§ 7 odst. 2 ZSZS).

Pokud je třeba k asistované reprodukci zapotřebí zárodečných buněk třetí osoby, i na tuto osobu jsou dány určité požadavky. V základě je v těchto případech užit genetický materiál dárce, který je anonymní. Anonymním dárce musí být osoba s plnou svéprávností a nesmí být hospitalizována bez souhlasu. Nesmí být umístěna v policejní cele, být ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo v zabezpečovací detenci či jiném v zařízení pro zajištění cizinců nebo v azylovém zařízení. Dále mu nesmí být v době darování nařízena izolace, karanténní opatření. Nesmí se ani nacházet ve výkonu lůžkového ochranného léčení (§ 7 odst. 3 písm. a, b, c, d ZSZS). V případě ženy, která daruje své zárodečné buňky, je zde požadavek i na věk 18 – 35 let, u muže je toto věkové rozpětí širší a muž může darovat své spermie, pokud nepřekročil 40 let věku (§ 3 odst. 4 písm. c ZSZS).

Osoba, která se rozhodne darovat své zárodečné buňky, nemá nárok na finanční odměnu za poskytnuté zárodečné buňky. Náhrada, která je poskytována spolu s tímto odběrem, má nahradit výdaje vynaložené spolu s tímto darováním. Informace o dárci jsou sice anonymní, avšak poskytovatel zařízení, kde se tento zákrok bude provádět, informace o zdravotním stavu dárce uchovává po dobu třiceti let a tyto informace může později sdělit na základě písemné žádosti zletilé osoby, která umělým oplodněním za pomoci oněch buněk přišla na svět, nebo neplodného páru, kterému byly tyto buňky poskytnuty (§ 10 odst. 2 ZSZS). V základě se však jedná o vzájemnou anonymitu dárce a příjemce i dárce a narozeného jedince (§ 10 odst. 1 ZSZS).⁴¹

⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 860.

Důležitým bodem jsou v procesu asistované reprodukce informované souhlasy, jež udělí pár na základě informací sdělených před započítáním postupů, které s provedením asistované reprodukce souvisejí. Pokud je umělé oplodnění prováděno opakovaně, musí být i tyto souhlasy dány opakovaně. Před zahájením postupů souvisejících s umělým oplodněním je poskytovatel povinen podat žadatelskému páru informace o navrhovaných postupech a jejich následcích. Dále jim musí sdělit informace o určování rodičovství k dítěti podle občanského zákoníku. Záznam o podání informace podepíše neplodný pár, ošetřující lékař, popřípadě svědek. Takový záznam je poté součástí zdravotnické dokumentace vedené o příjemkyni (§ 8 ZSZS).⁴²

V souvislosti s asistovanou reprodukcí přichází otázka mateřství a určování mateřství v těchto případech. Pro určování mateřství je dle OZ podstatný okamžik porodu a v případech, kdy bylo využito vajíček anonymní dárkyně, je právní matkou žena, která porodila a dárkyně nemá vůči dítěti ze zákona žádná práva ani povinnosti, přestože je jeho biologickou matkou.⁴³

5.5 Náhradní mateřství

Tento institut není u nás v současné právní úpravě upraven, přesto je zde náhradní neboli surogátní mateřství využíváno. V české právní úpravě nalezneme pouze zmínku o náhradním mateřství v souvislosti s adoptí, a to konkrétně v § 804 OZ, kdy v případě surogátního mateřství lze provést osvojení i mezi příbuznými v přímé linii nebo sourozenci, v ostatních případech osvojení mezi příbuznými není možné.⁴⁴

Pokud se blíže podíváme na samotný pojem a jeho definici, za náhradní mateřství se považuje situace, kdy náhradní matka donosí a porodí dítě za někoho jiného, a to zejména v případech, kdy žena, která chce být matkou, není schopna dítě sama odnosit. Ve většině případů je náhradní matkou osoba příbuzná či jinak

⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 511.

⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., 861.

⁴⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8, s. 863.

blízká a právě z tohoto důvodu je pro tyto situace možné využít institutu osvojení i mezi příbuznými (§ 804 OZ). Příbuzenství není však podmínkou, náhradní matka může být i osoba zcela cizí vůči páru, který je zásadně různého pohlaví.⁴⁵

Náhradní mateřství probíhá většinou za pomoci využití asistované reprodukce, kdy dojde ke spojení zárodečných buněk objednatelského páru a vzniklé embryo je prostřednictvím náhradní matky odnošeno a porozeno. V takovém případě náhradní matka není geneticky příbuzná s dítětem. Může však nastat i situace, kdy je dítě geneticky příbuzné náhradní matce, jelikož bylo využito pouze zárodečných buněk objednatele a nikoliv celého páru. Za takové podmínky mluvíme o tzv. nepravém náhradním mateřství. Kombinací genetických informací může být však mnohem více. Kromě objednatelů a náhradní matky může být užito i zárodečných buněk anonymních dárců a ve svém důsledku se k rodičovství jednoho dítěte může hlásit až šest různých osob, a to objednatelský pár, muž a žena, kteří poskytli svůj genetický materiál, a v neposlední řadě sama náhradní matka. Pokud by se jednalo o vdanou ženu, přichází do úvahy i její manžel, který by se mohl dožadovat určení otcovství k dítěti na základě první domněnky otcovství (§ 776 OZ).

Jelikož v naší úpravě postrádáme úpravu tohoto institutu a mateřství je spjato s porodem, okamžikem porodu se stává matkou žena, která dítě porodila. Neexistuje zde žádná smlouva, která by sama o sobě ve své podstatě změnila celý statusový vztah, který vznikne mezi ženou, která dítě porodila, a dítětem. Jedinou cestou, jak se stane z ženy z objednatelského páru právní matka dítěte, je adopce. Nehledí se zde, zda bylo užito zárodečných buněk náhradní matky, objednatelky či anonymní dárkyně, biologická matka není pro určení statusového poměru podstatná.

Z toho vyplývá, že ženě z objednatelského páru v okamžiku porodu nevzniká statusový vztah vůči dítěti, a tudíž na něj nemá žádný právní nárok. Veškerá práva a povinnosti se vztahují pouze k náhradní matce, a to včetně vyživovací povinnosti. Pokud by se žena z objednatelského páru rozhodla, že dítě

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s.131.

od náhradní matky nechce převzít, nemá náhradní matka žádné právní prostředky, kterými by se mohla domoci toho, aby žena dítě převzala.

Může však nastat i opačný problém, pokud náhradní matka po porodu odmítne dát souhlas k osvojení. Ze zákona objednatelskému páru nevzniká žádný právní nárok na dítě. Náhradní matka je z hlediska práva matkou dítěte, byť nemusí být jeho biologickou matkou a souhlas k osvojení může dát nejdříve šest týdnů po porodu (§ 813 OZ). Pokud odmítne souhlas udělit a o dítě jeví zájem, její souhlas je nezbytností pro předání dítěte do starostlivosti objednatelského páru, a jelikož úprava náhradního mateřství, která by řešila tuto problematiku, chybí, na dítě má právní nárok náhradní matka a objednatelský pár nemá z pohledu práva možnost, jak získat dítě do své péče, a to i v případě, kdy by z hlediska medicíny bylo po genetické stránce jejich.

Rozdíl mezi asistovanou reprodukcí a náhradním mateřstvím lze spatřovat ve více aspektech. Náhradní mateřství není anonymní a domluva mezi stranami funguje na vzájemné důvěře i tehdy, pokud byl tento vztah sepsán do podoby smlouvy o náhradním mateřství. V současné době právní prostředky nezajišťují jistotu ani jedné straně. Předání či převzetí dítěte narozeného skrze náhradní matku nelze vynutit. Oproti tomu při umělém oplodnění je dárce anonymní a nevznikají mu vůči narozenému dítěti žádná práva ani povinnosti, a nemá žádný vztah s příjemci genetického materiálu.⁴⁶

5.6 Střety o mateřství

Z výše uvedeného vyplývá, že současná úprava mateřství nepokrývá problematiku dostatečně a mohou nastat další situace, při kterých nastanou určité pochyby o mateřství.

Možné pochyby mohou nastat v situaci, kdy žena rodí mimo zdravotnické zařízení. Žena, která porodila mimo zdravotnické zařízení, musí prokázat, že dítě skutečně porodila (§ 15 odst. 5 ZM). Tato skutečnost se prokazuje na základě

⁴⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 863.

lékařské zprávy. Matriční úřad však nemá povinnost zkoumat pravost lékařské zprávy a údajů zde uvedených. V případě nepravdivých údajů v lékařské zprávě může být za matku označena žena, která dítě neprodila. Na tuto ženu se bude nahlížet jako na matku dítěte, jelikož bude jako jeho matka uvedena na matrice v knize narození.

Obdobný problém může nastat však i ve zdravotnickém zařízení, a to v případě, kdy žena dá poskytovateli zdravotnického zařízení nesprávné doklady. Ačkoliv i v tomto případě, se bude zdát, že matkou je žena, která je zapsána na matričním úřadě jako matka, opak je pravdou. V obou zde uvedených případech se jedná o určitou snahu obejít proces osvojování, avšak je zapomínáno, že zápis do knihy narození je zápisem pouze deklaratorním. Byť bude na ženu pohlíženo na základě takového zápisu jako na matku, matkou je podle OZ i jeho komentovaného ustanovení žena, která dítě porodila.

Jelikož má matriční zápis deklarativní povahu, není způsobilý zakládat statusový vztah mezi matkou a dítětem. Avšak stále se jedná o veřejnou listinu (§ 81 ZM), na níž je nahlíženo jako na důkaz skutečnosti, pakliže není prokázán opak. Přestože lze matriční zápis smazat a nahradit jej, není taková změna snadná, jelikož musí být provedena na základě veřejné listiny nebo jiné listiny, u které to zákon připouští.

5.7 Procesní aspekty v mateřství

Procesní otázky týkající se mateřství nejsou speciálně upraveny. V řízení o určení a popření mateřství se použijí přiměřeně ustanovení o určení a popření otcovství (§ 426 ZZŘS).

Řízení o určení a popření mateřství je návrhové. Návrh může podat žena, která dítě porodila i žena, která dítě neprodila. Toto právo má i dítě, jeho domnělý a matrikový otec. Řízení je ovládáno vyšetřovací zásadou a soud je

povinen z moci úřední zjistit všechny skutečnosti, které jsou pro rozhodnutí stěžejní.⁴⁷

Předmětem dokazování bude skutečnost porodu dítěte, jehož mateřství má být určeno. Zásadní důkaz bude lékařská zpráva z oboru gynekologie potvrzující porod. Znalecký posudek z oblasti genetiky je nedostatečný, jelikož jak je již uvedeno výše, nemusí být soulad mezi matkou biologickou a právní. Na základě soudního rozhodnutí se určuje matka právní.

V rámci řízení může být určeno mateřství u ženy, která dítě porodila, ale není zapsána v matriční knize jako matka. Tato situace může nastat v souvislosti s domácími porody, které nejsou ohlášené, či v případech odložení dítěte do babyboxu. V tomto případě se pouze určuje matka a mateřství není popíráno, jelikož žádné mateřství k dítěti určeno dříve nebylo. Komplikovanější situace nastává, pokud je zapsána v knize narození jiná žena, která dítě neprodila. Tato skutečnost se musí prokázat a soud výrokem její mateřství popře. V dalším výroku určí mateřství ženě, která dítě porodila.⁴⁸

Soud rozhoduje rozsudkem, proti kterému je možné podat odvolání. Jelikož se jedná o otázku osobního stavu, nelze určení a popření mateřství posoudit jako předběžnou otázku (§ 135 OSŘ).

6 Určování otcovství

Při určování rodičovství se zaměřujeme na určování mateřství a otcovství, které představují základní statusový poměr, ze kterého se odvíjí další příbuzenské vztahy. Právní úprava otcovství je založena na třech tradičních právních domněnkách. Tyto domněnky jsou vyvratitelné a vycházejí z pravděpodobnosti, což má původ již ve starověkém Římě a vychází z nich většina evropských zákonných úprav. Základní konstrukce úpravy určování otcovství mají hluboký historický základ a vycházely z legitimacy manželského dítěte, která byla vysoce

⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 132.

⁴⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 866 a násl.

ceněna, a na prvním místě byl otcem muž, který je manželem matky či kterému se narodilo dítě po 181. dni od uzavření manželství nebo do 10 měsíců od, zániku manželství. Tato úprava měla chránit především tzv. pohrobky, což jsou děti narozené po smrti některého z rodičů. I dnešní právní úprava první domněnky otcovství svědčí manželovi matky, ale taktéž reaguje na nové situace, a to především v souvislosti s velkým nárůstem využívání asistované reprodukce a celkovým rozvojem reprodukční medicíny.

Na tuto situaci bylo nutné zareagovat a zákonodárce zakotvil tzv. první a půltou domněnku otcovství, která svědčí muži, který dal souhlas k umělému oplodnění neprovdané ženy. Tímto vývojem se mezi tři základní domněnky určování otcovství zařadila i čtvrtá, kterou někteří autoři vnímají jako mezní variantu první a druhé domněnky otcovství. Tradičními domněnkami v první řadě svědčí manželovi matky, druhá domněnka vychází ze souhlasného prohlášení matky a muže, který tvrdí, že je otcem dítěte. Třetí domněnka je využívána v případě, že nelze použít některou z předcházejících. Vychází z toho, zda muž souložil s matkou dítěte v rozhodnou dobu. Jednotlivé domněnky otcovství působí vůči sobě subsidiárně a poslední zmíněná varianta přichází v úvahu až ve chvíli, kdy nebylo možné určit otcovství podle některé z domněnek předešlých.⁴⁹

6.1 První domněnka otcovství svědčící manželovi matky

Zákonnou úpravu nalezneme v § 776 OZ, podle níž je otcem dítěte manžel matky. Totéž platí pokud se dítě narodí v době od uzavření manželství do uplynutí třicátého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, i v těchto případech se má za to, že otcem dítěte je manžel matky. Pokud se narodí dítě ženě, která se znovu provdala, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třicátého dne poté, co předechozí manželství zaniklo nebo bylo

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9., s. 521 – 525.

prohlášeno za neplatné. Tato domněnka stojí na pomyslném vrcholu a uplatní se jako prioritní vůči ostatním domněnkám.⁵⁰

Domněnka, která svědčí manželovi matky, vychází z předpokladu, že biologické, právní i sociální rodičovství zastává jedna osoba. Idea vyplývá už ze samotného smyslu uzavření manželství a ze zákonného požadavku na věrnost manželů (§ 687 odst. 2 OZ). Určení otcovství má zásadní význam i pro další příbuzenské vztahy, to může mít velký význam jak za života, tak po smrti těchto osob. Na základě domněnky otcovství vzniká statusový poměr mezi otcem a dítětem, dochází ke vzniku rodičovské odpovědnosti a dalších práv a povinností, která vyplývají z předpisů soukromoprávní i veřejnoprávní povahy.

Aby bylo možné první domněnku otcovství uplatnit, musí se dítě narodit do manželství, tedy po okamžiku souhlasného prohlášení snoubenců, kteří spolu vstupují do manželství (§ 656 OZ). Zápis do knihy manželství na příslušném matričním úřadu manželství nezakládá, pouze jej eviduje. Důležitou skutečností při uplatnění této domněnky je vstup do svazku manželského. Dále rozhoduje taktéž samotný porod, který je blíže definován v části této práce, která se zabývá určováním mateřství.

Ustanovení § 776 OZ obsahuje i ochrannou dobu tři sta dnů po zániku manželství, která se uplatní v případě, že manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, kdy počátek ochranné doby počíná dnem, který následuje po skutečnosti rozhodné pro její počátek (§ 605 odst. 1 OZ). Zaniklo-li manželství rozvodem či prohlášením manželství za neplatné, důležité je zde pro počátek běhu ochranné doby, kdy příslušné rozhodnutí nabylo právní moci. V případě zániku manželství z důvodu smrti je rozhodným dnem den smrti (§ 26 odst. 1 OZ). Pokud zaniklo manželství prohlášením manžela za mrtvého, podstatný je pro běh ochranné lhůty den, který se pokládá za den smrti (§ 71 OZ). V případě prohlášení manžela za nezvěstného manželství nezaniká, avšak ochranná lhůta běží ode dne, kdy nastaly účinky nezvěstnosti (§ 66 OZ).

⁵⁰ KINDL, Milan. Občanský zákoník: praktický komentář. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9., s. 501.

V některých případech tedy není zcela jasné, zda dotyčný zemřel, ale pouze se tento fakt z určitých důvodů předpokládá. Pokud by však soud zjistil na návrh či bez návrhu, že daná osoba je naživu nebo zemřela v jiný den, což je podstatné pro běh ochranné lhůty, soud upraví rozhodnutí a změní v něm den smrti nebo zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Při takovém prohlášení se však manželství neobnovuje a jeho zánik trvá. V důsledku těchto změn může dojít k situaci, kdy první domněnka začne svědčit muži, kterému by dříve nesvědčila či mu svědčit přestane. Problém může nastat v situaci, pokud v tomto mezidobí bude prohlášeno otcovství jiného muže, a to na základě souhlasného prohlášení muže a matky dítěte. V takovém případě se jedná pouze o zdánlivou rivalitu mezi domněnkami otcovství, jelikož se manželství v takovém případě neobnovuje, první domněnka se neuplatní, takže pokud by některý ze zúčastněných chtěl vzniklý statusový poměr změnit, je nutné určené otcovství popřít a následně určit nové, případně lze využít i institutu osvojení.

Pokud by se jednalo o tzv. zdánlivé manželství, takové manželství žádné následky nevyvolává a nemůže se zde uplatnit první domněnka otcovství svědčící manželovi matky (§ 677 OZ). Určitou zvláštností je zánik manželství ex lege z důvodu změny pohlaví s tím, že se má za to, že dnem změny je den uvedený v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotních služeb (§ 29 OZ).⁵¹

S otázkou změny pohlaví však přicházejí i komplikace v oblasti určování rodičovství a zákonodárce této problematice při tvorbě zákonů nevěnoval větší pozornost, jelikož takové případy byly spíše ojedinělé a týkaly se pouze jednotek osob. Problematiku změny pohlaví je nutné upravit, a to i z důvodu přibývajícího nárůstu osob, které změnou pohlaví prošly či chtějí změnu pohlaví podstoupit. Podstoupí-li otec změnu pohlaví, a bude jeho právní pohlaví, nově ženské. Změna právního pohlaví se v matrice projeví pouze tak, že se u dotčené osoby v knize narození provede dodatečný záznam o změně pohlaví § 17a ZM, nicméně u dětí, ke změně záznamů nedochází.⁵²

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 136, 137.

⁵² Nález ÚS ze dne 31. 1. 2022, Pl. ÚS 2/20.

Druhý odstavec § 776 OZ se pak zabývá situací, kdy žena vstoupí do nového svazku manželského již v ochranné lhůtě, která je taktéž vyjádřena v § 776 OZ. Domněnka otcovství svědčí pozdějšímu manželovi. V případě, že by pozdější manžel však své otcovství úspěšně popřel, bude domněnka otcovství svědčit manželovi předchozímu, a to ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o popření otcovství.⁵³

6.2 Konverze ve prospěch druhé domněnky

První domněnka je založená na skutečnosti, že otcem dítěte je manžel matky, jak je popsáno již výše. Druhá domněnka otcovství je založena na souhlasném prohlášení matky a muže, který tvrdí, že je otcem dítěte. Domněnky otcovství jsou založeny na principu subsidiarity a vyvratitelnosti. Pokud by nastala situace, že se dítě narodí v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu nebo prohlášením manželství za neplatné, a manžel, popřípadě bývalý manžel prohlásí, že není otcem dítěte, a jiný muž své otcovství prohlásí a matka dítěte se k těmto přihlášením připojí, lze takovým prohlášením matky, matrikového otce a jiného muže založit domněnku, která svědčí jinému muži a vyloučí první domněnku otcovství, podle které je otcem manžel, popřípadě bývalý manžel matky. Takové prohlášení lze učinit před kterýmkoli matričním úřadem nebo zastupitelským úřadem České republiky dle § 16a odst. 1 ZM.

Konverze ve prospěch druhé domněnky umožňuje poměrně rychlou a méně nákladnou reakcí na situaci, kdy otcem není manžel matky, probíhá rozvodové řízení a máme zde jiného muže, který se za otce dítěte považuje. Jedná se o rozšíření možnosti určování rodičovství podle § 777 OZ, podle kterého by bylo možné učinit takové prohlášení pouze před soudem. Prohlášení před matričním úřadem nebo zastupitelským úřadem České republiky je vyloučeno v případě nezletilých, kteří musí prohlášení učinit vždy před soudem (§ 779 odst. 2 OZ).

⁵³ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9, s. 528.

Určení otcovství podle § 777 OZ upravuje situace, kdy se dítě narodí v mezidobí mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství. Jestliže manžel, popřípadě bývalý manžel, prohlásí, že není otcem, zatímco jiný muž tvrdí, že je otcem a matka dítěte souhlasí s tímto prohlášením, pak se za otce dítěte považuje ten muž, který tvrdí, že je otcem, a matka se k takovému prohlášení musí připojit. Tato možnost umožňuje jednoduše a dohodou vyloučit domněnku otcovství manžela, popřípadě bývalého manžela. Celý proces se stane díky tomu jednodušším a méně zdlouhavým.

Hlavním cílem je rychle dosáhnout souladu mezi právním, biologickým a sociálním rodičovstvím, a to co nejméně zatěžujícím způsobem pro všechny zúčastněné strany.⁵⁴ Otcovství lze touto cestou určit i k dítěti zatím nenarozenému, které je již počato (§ 777 odst. 1 OZ).

6.3 Domněnka v případě umělého oplodnění neprovdané matky

Jedná se o domněnku otcovství založenou na souhlasu muže k umělému oplodnění ženy, který svým souhlasem vyjadřuje vůli stát se otcem dítěte, které bude v důsledku umělého oplodnění zplozeno. Umělým oplodněním se rozumí zavedení spermií do pohlavních orgánů ženy nebo přenos lidského embrya vzniklého oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy do pohlavních orgánů ženy (§ 3 odst. 3 ZSZS). Toto platí i v případě, že genetický materiál poskytl muž odlišný (např. anonymní dárce) od muže, který dává k takovému úkonu souhlas.

Jedná se o tzv. první a půltou domněnku otcovství, při které si je zákonodárce vědom, že otcovství genetické a právní není v souladu. Případné popření otcovství je tedy nepřipustné z důvodu nesouladu biologického a právního rodičovství, pokud byly splněny podmínky pro umělé oplodnění a dítě bylo počaté tímto umělým oplodněním.⁵⁵

⁵⁴ VÁLOVÁ, Irena. Česká justice [online]. [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2023/08/otehotneni-v-dobe-rozvodu-otcovstvi-pujde-urcit-na-matrice/>.

⁵⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 892.

Souhlas k umělému oplodnění musí být v písemné formě a muž, který takový souhlas dává, musí být poučen o důsledcích, které se s ním pojí. Udělit souhlas k asistované reprodukci může samozřejmě manžel matky. Podstoupit proces umělého oplodnění mohou i nesezdané páry. V takovém případě je za otce dítěte považován muž, který dal k umělému oplodnění neprovdané ženy souhlas, toto platí i za situace, kdy bude dítě narozeno v mezidobí od zániku manželství nebo prohlášení manželství za neplatné do uplynutí třicátého dne (§ 778 OZ).⁵⁶

Pokud by došlo k opětovnému procesu umělého oplodnění, je nutné dát souhlas k takovému úkonu znovu, v případě, kdy by opětovný souhlas udělen nebyl, není možné umělé oplodnění provést. Touto problematikou se zabýval i ESLP, který konstatoval, že odvoláním souhlasu s transferem embrya ze strany muže není porušeno právo ženy na ochranu soukromí chráněné čl. 8 Úmluvy a nevztahuje se na právo na život „in vitro“ vytvořeného embrya dle čl. 2 Úmluvy.⁵⁷

Umělé oplodnění nelze provést ani v případě úmrtí muže. K této situaci se vyjádřil Nejvyšší soud⁵⁸ a dokonce i Ústavní soud⁵⁹. Závěrem jejich vyjádření je, že umělé oplodnění lze provést pouze na základě žádosti neplodného páru, která nemůže být starší než 6 měsíců. V případě, že muž zemře, nelze předjímat jeho vůli v dalším průběhu léčebného procesu a nahrazovat ji soudním rozhodnutím. A taktéž argumentují tím, že postup podle ZSZS je možný jen „inter vivos“ a vztahuje se pouze na léčbu neplodnosti páru.

Nynější právní úprava, jak je již výše zmíněno, umožňuje, i nesezdaným párům podstoupit proces umělého oplodnění, který je blíže upraven v zákoně o specifických zdravotních službách. Umělé oplodnění lze provést ženě v jejím plodném věku a je omezen věkovou hranicí 49 let. Provádí se na základě písemné žádosti neplodného páru, který musí být tvořen mužem a ženou, kteří nejsou v příbuzenském vztahu, který by vylučoval možnost uzavřít manželství podle

⁵⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9, s. 535.

⁵⁷ ESLP Evans v. Velká Británie č. 6339/05.

⁵⁸ Rozsudek NS ze dne 21. 2. 2018 sp. Zn. 21 Cdo 4020/2017.

⁵⁹ Nález ÚS ze dne 8. 11. 2018, sp. zn. I. ÚS 1099/18.

§ 675 a následujících OZ. Písemná žádost k provedení umělého oplodnění nesmí být starší než šest měsíců (§ 6 ZSZS).

Umělé oplodnění nelze provést u párů stejného pohlaví nebo u osob bez partnera. Písemná žádost muže a ženy je obligatorní náležitostí celého procesu umělého oplodnění a nelze jej bez písemné žádosti oprávněných osob realizovat. Mohou nastat situace, kdy nebude možné zjistit, zda osoby tvoří skutečně pár či jen fiktivně pro potřeby splnění zákonných podmínek pro provedení lékařského zákroku. Ať již žena s mužem pár skutečně tvoří či nikoliv, bude to mít pro muže, který takový souhlas poskytne všechny důsledky, které se pojí s určením rodičovství.

Přesto, že v České republice nelze využít asistovanou reprodukci stejnopohlavními páry, v některých státech toto možné je a Ústavní soud ČR se vyjádřil ve svém nálezu sp. Zn. I. ÚS 3226/16, jak hledět na situace, které nastaly v zahraničí, kde možnost využít asistovanou reprodukci mají i osoby stejného pohlaví.

Soudy musí uznat rodičovství dvěma osobám stejného pohlaví na základě cizího rozhodnutí. Neuznání cizího rozhodnutí, kterým bylo určeno rodičovství k dítěti dvou osob stejného pohlaví v situaci, kdy už rodinný život byl mezi nimi fakticky i právně konstituován z důvodu, že české právo neumožňuje rodičovství dvou osob stejného pohlaví, je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte chráněným čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a právem na rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud však zdůraznil, že se nejedná o plošné umožnění rodičovství dvou osob stejného pohlaví, tím méně o společné osvojení homosexuálními páry. Ústavní soud pouze rozhodoval o tom, zda v České republice bude uznána faktická a právní realita a právo na ochranu svého rodinného života již fakticky i právně vytvořeného.⁶⁰

⁶⁰ Nález ÚS ze dne 29. 6. 2017, sp. Zn. I. ÚS 3226/16.

6.4 Druhá domněnka otcovství založená souhlasným prohlášením

Zákonnou úpravu druhé domněnky nalezneme v § 779 OZ a přichází na řadu subsidiárně, pokud nelze využít jinou z výše zmíněných domněnek otcovství. Souhlasným prohlášením matky a muže, který prohlášení činí lze určit otcovství i k dítěti počatému, zatím nenarozenému (*nasciturus*) a dochází k němu osobně před soudem nebo matričním úřadem. Pokud by takové prohlášení činil nezletilý, který není plně svéprávný, musí být prohlášení učiněno vždy před soudem.

Aby mohlo být takové prohlášení učiněno, je nutná existence dítěte alespoň jako *nascitura*. Souhlasné prohlášení není omezeno věkem dítěte a lze jej učinit dokonce i ve vztahu k dítěti, které je již zletilé.

Souhlasné prohlášení je složeno ze dvou jednostranných právních jednání, která jsou obsahově stejná a zakládají právní otcovství muže k dítěti, k němuž se takové souhlasné prohlášení vztahuje. Nesměřuje tedy k doznání intimního styku s matkou, pouze k úpravě statusového poměru k dítěti. I v případě využití této domněnky otcovství nemusí být vždy právní a genetické otcovství v souladu.

Jelikož se jedná o dvě jednostranná právní jednání, musí jednání učinit dvě osoby, a to matka dítěte, kterou je žena, která dítě porodila. U ženy je statusový vztah k dítěti určen až okamžikem porodu, avšak i přesto je možné statusový poměr muže k dítěti určit před tím, než bude určen statusový poměr ženy k dítěti. Tato právní konstrukce je poněkud zvláštní, a to i z toho důvodu, že statusový poměr při určování otcovství vychází toliko z určení matky dítěte. Pokud by zde byla osvojitelka, která by se dostala do pozice matky, tato žena nemůže své souhlasné prohlášení učinit, ačkoliv by bylo shodné s prohlášením potencionálního otce. Osvojitelka sice vstupuje do obecných práv a povinností matky, avšak tyto práva jí vyplývají až z pravomocného rozhodnutí soudu o určení statusu matky a není oprávněna svým projevem vůle určovat otcovství k dítěti, jež nepočala a neprodila.

Soulad genetického a právního mateřství ženy v případě určování otcovství u nemanželského dítěte, u kterého lze statusový poměr tímto způsobem určit, je tedy velmi důležitý, ačkoliv u muže není existence genetické vazby podmínkou, ale hledí se na vůli muže stát se otcem dítěte. Přesto, že je zde snaha o to, aby bylo právní, genetické a sociální rodičovství v souladu, stále se hledí na nejlepší zájem dítěte. Pokud je souhlasné prohlášení činěno s vědomím, že má být založeno právní rodičovství, ve zřejmém rozporu s rodičovstvím genetickým, může být takové prohlášení absolutně neplatné, jelikož k přijetí cizí osoby za vlastní slouží institut osvojení.⁶¹ Za předpokladu, že bude právní rodič ustanovený souhlasným prohlášením i rodičem sociálním, má se za to, že nesoulad genetický není důvodem neplatnosti s ohledem na nejlepší zájem dítěte.⁶²

Určení otcovství k dítěti dobrovolným uznáním je uvedeno i v čl. 3 Evropské úmluvy o právním postavení dětí narozených mimo manželství, který přítomnost dvou osob výše zmíněných nevyžaduje, a nejedná se tedy o souhlasné prohlášení, jak je tomu podle § 779 OZ. K této problematice se vyjádřil i NSS, který konstatoval, že uznání otcovství pouze jedním jednostranným jednáním, ať už ze strany otce, či matky by bylo v rozporu se zájmem dítěte, a tudíž ustanovení uvedené v OZ není s tímto článkem v rozporu.⁶³

Určitá nejasnost v případě určování rodičovství podle druhé domněnky otcovství může nastat v případě, kdy dojde ke změně pohlaví jedné z osob, která má souhlasné prohlášení učinit. Může tedy nastat situace, že souhlasné prohlášení učiní i dvě osoby stejného pohlaví, například pokud žena, která dítě porodila, podstoupí proces změny pohlaví. V takovém případě budeme mít dva muže, kteří souhlasným prohlášením mohou určit poměry k dítěti, jehož se určení statusového stavu týká.

Z formálního hlediska, jak je již zmíněno výše, lze učinit prohlášení před jakýmkoliv matričním úřadem, pokud se nejedná o nezletilého, který není plně svéprávný, kdy je toto prohlášení možné činit pouze před soudem. K tomu, aby

⁶¹ Rozsudek NS ze dne 26. 4. 2012, sp. Zn. 30 Cdo 3430/2011.

⁶² Rozsudek NS ze dne 14. 7. 2010, sp. Zn. 21 Cdo 298/2010.

⁶³ Rozsudek NSS ze dne 2. 4. 2009, sp. Zn. 9 As 40/2008.

mohlo být souhlasné prohlášení provedeno, je nutné, aby byla prokázána totožnost osob, které tak činí.

Pokud se upravuje poměr k dítěti narozenému, je nutné předložit rodný list dítěte a muže, který má vůli stát se po právní stránce otcem dítěte, a průkazy, které by prokazovaly totožnost ženy a muže. Matriční úřad, případně soud, kde lze prohlášení učinit taktéž, zkoumá, zda lze druhou domněnku určování otcovství skutečně využít a není zde důvod pro využití první domněnky otcovství, která má před druhou přednost. Pokud jedna z osob dříve manželství uzavřela, předkládá orgánu veřejné moci i rozsudek o rozvodu manželství nebo úmrtní list manžela. Pokud zde není důvod, pro který by nebylo možné souhlasné prohlášení učinit, stvrdí tyto osoby takové prohlášení svým podpisem.

V případě, že má být určeno otcovství k dítěti počatému, zatím nenarozenému, je nutné tuto skutečnost prokázat taktéž, a to předložením těhotenského průkazu, dále se vyžaduje rodný list muže a ženy, kteří hodlají skutečnost, že je onen muž otcem dítěte, upravit.

Účinky takového prohlášení k nasciturovi se v plném rozsahu uplatní až narozením dítěte, avšak určité účinky prohlášení lze spatřovat ještě před narozením. Už samotný nasciturus má určitá práva. Pohled na nascitura již vychází z LZPS, konkrétně z čl. 6 odst. 1, který zdůrazňuje, že každý má právo na život a lidský život je hoděn ochrany již před narozením. OZ v § 25 uvádí, že na dítě počaté se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům a pokud se narodí živé. V případě, že se dítě nenarodí živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo. Pokud jsou tyto podmínky současně splněny, tedy je to ku prospěchu dítěte a dítě se narodí živé, přiznává se právní osobnost i dítěti počatému.

Tato právní fikce, kdy se na nenarozené dítě hledí jako na již narozené, se využívá především v rámci pozůstalostního řízení. Pokud by bylo v době, kdy je dítě počato a zatím nenarozeno, vedeno řízení, v němž by onen nasciturus vystupoval, může být zastupován zákonným zástupcem podle § 22 OSŘ, kterým je mimo matku i muž, který souhlasným prohlášením prohlásil své otcovství k dítěti. Ze souhlasného prohlášení, které je činěno k nenarozenému dítěti, mohou plynout právní účinky i v mezidobí od tohoto prohlášení do narození dítěte, jak je

již zmíněno výše. Pokud nastane situace, že se dítě nenarodí živé, hledí se na něj, jako by nebylo (§ 25 OZ). Ale i přesto muž, který určil své otcovství souhlasným prohlášením, má v tomto případě, stejně jako matka dítěte, právo chránit tělo svého mrtvě narozeného dítěte a může požádat o přiznání dávky pohřebního, což je jednorázová dávka, kterou se přispívá na náklady spojené se zajištěním pohřbu (§ 47 ZSSP). Tuto možnost má samozřejmě i manžel matky, pokud by bylo otcovství určeno na základě domněnky první.⁶⁴

Konstrukce této domněnky, jak ji máme dnes zakotvenou v § 779 odst. 1 OZ, nese s sebou další nejasnost či nepřesnost ze strany zákonodárce. Ustanovení hovoří o matce, která může souhlasné prohlášení spolu s mužem učinit před narozením dítěte. Těhotná žena se ale stane matkou až okamžikem porodu, tudíž prohlášení činí těhotná žena, nikoliv matka, pokud budeme vycházet z úpravy určování mateřství podle § 775 OZ.⁶⁵

Právní regulace obsažená v § 779 OZ se vztahuje zejména na zletilé plně svéprávné osoby a odlišuje jen souhlasné prohlášení nezletilého, který není plně svéprávný. Od této situace je nutné odlišovat situaci, kdy souhlasné prohlášení činí osoba zletilá, která není plně svéprávná (§ 780 OZ), a souhlasné prohlášení matky neschopné pro duševní poruchu posoudit význam prohlášení (§ 781 OZ).

Jedná se o tři různé právní konstrukce, při kterých je nutné mít na paměti rozdíl mezi zletilostí a svéprávností osoby. Pokud je matka, potažmo těhotná žena či muž, který chce takové prohlášení činit, nezletilý, je nutné činit takové prohlášení vždy před soudem a přihlíží se k jejich rozumové a volní vyspělosti.⁶⁶

Schopnost nezletilého, který není plně svéprávný, posoudí vždy soud podle obecných ustanovení o posouzení schopnosti, respektive způsobilosti takových osob. Nezletilý, který již nabyl plné svéprávnosti přiznáním nebo uzavřením manželství, může souhlasné prohlášení provést i před matričním

⁶⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 905.

⁶⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, Radovan DÁVID a Jiří VALDHANS. DNY PRÁVA 2016 – DAYS OF LAW 2016, Část VII. – Péče o jmění dítěte [online]. Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno: Masarykova univerzita, 2017 [cit. 2024-02-16]. ISBN 978-80-210-8558-9. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/dokumenty/39681>.

⁶⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 912.

úřadem. Při posouzení je nutné zkoumat schopnost nezletilého činit takové prohlášení s ohledem na jeho individuální skutečnou míru rozumové a volní vyspělosti, především zda si je vědom svého právního jednání a důsledků z něj plynoucích. V případě pochybností je na soudu, aby osoby poučil o nutnosti podání návrhu na určení otcovství podle § 783 OZ.

Souhlasné prohlášení zletilé osoby, která není plně svéprávná, lze učinit také pouze před soudem, jako je tomu u nezletilé nesvéprávné osoby, a soud posuzuje, zda je tato osoba schopna jednat sama či zda za ni bude jednat opatrovník (§ 780 OZ). Prohlášení, kterým je určeno otcovství, je právní jednání osobní povahy a opatrovník nemůže posoudit určité okolnosti, které by nasvědčovaly biologickému původu dítěte, z tohoto důvodu mi přijde konstrukce uvedená v § 780 OZ poněkud zvláštní.

Poslední výše uvedenou variantou je situace, kdy matka z důvodu duševní poruchy nemůže posoudit význam svého prohlášení nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou, v takovém případě určit otcovství podle druhé domněnky nelze (§ 781 OZ). Tato situace se vztahuje pouze na matku, která by svým prohlášením byla schopna spolu s mužem založit statusový poměr muže k dítěti. Chybí však úprava, jak by tomu bylo v případě, kdy by se vyskytla duševní porucha na straně muže. Domnívám se, že situace v případě duševní poruchy na straně muže by měla být řešena obdobně a nebylo by možné určit otcovství prohlášením, a to ani prostřednictvím opatrovníka, jelikož tato možnost pro matku trpící duševní poruchou zakotvena není.⁶⁷

V poslední řadě je třeba zmínit, že i přesto, že je prohlášení otcovství zvláštním projevem vůle, na který se použijí obecná ustanovení o právním jednání, ne všechna ustanovení lze při souhlasném prohlášení použít (§ 782 OZ). Případné neplatnosti se lze dovolat ve lhůtě pro popření otcovství, která je šest měsíců ode dne, kdy bylo prohlášení učiněno (§ 790 OZ). Přesto, že v rámci právního ujednání si lze sjednat mnoho dalších podmínek, zde tomu tak není. Nelze sjednat podmínku odkládací, rozvazovací ani třeba o doložení času a jině.

⁶⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 908 a násl.

V základu zde musí být vůle dvou stanovených stran, která je shodná. Dítě je těmito stranami alespoň počato a k takovému právnímu jednání dochází na stanoveném místě, kterým je soud nebo matriční úřad.⁶⁸

6.5 Třetí domněnka otcovství, určení otcovství soudem

Třetí domněnka otcovství je upravena v § 783 OZ a lze ji využít pouze v případě, kdy není možné otcovství určit podle domněnky jiné, opět zde můžeme spatřovat vzájemnou posloupnost domněnek. Je založena na souloži matky a muže v rozhodné době. Od této doby do narození dítěte neuběhlo méně než 160 a více než 300 dní a otcovství muže není vyloučeno závažnými okolnostmi. Není-li domnělý otec naživu, podává se návrh k opatrovníkovi, kterého za tímto účelem soud jmenuje. Právní skutečnost, kterou dojde k určení otcovství, je soudní rozhodnutí ve věci.

K určení otcovství podle třetí domněnky dochází na návrh oprávněné osoby, kterou je matka dítěte, domnělý otec i dítě samotné. Určení otcovství není vázáno na lhůty a lze jej podat kdykoliv, pokud otcovství určeno není. Soud hledí na statusový poměr ke dni svého vyhlášení. Pokud by nastala situace, že po podání návrhu domnělého otce učiní matka souhlasné prohlášení, kterým se určí otcovství s jiným mužem, s cílem zabránit domnělému otci určení otcovství, nelze otcovství podle třetí domněnky určit, jelikož zde už otce po právní stránce máme.

Soud v takovém případě řízení zastaví a měl by i z důvodu ochrany nejlepšího zájmu dítěte zkoumat, zda je takové určení v jeho zájmu a zda to neodporuje jeho právu znát svůj původ. Pokud by domnělý otec měl jasné důkazy ve svůj prospěch, tak i přesto, že domněnky otcovství v rámci naší úpravy nejsou striktně založeny na otcovství genetickém, je zde možnost soudu, aby řízení o určení otcovství přerušil a zahájil řízení o popření otcovství z moci úřední, které bylo určeno domněnkou druhou. V případě, že bude řízení o popření otcovství úspěšné, může soud pokračovat v řízení původním, jelikož zde není překážka určeného otcovství jinou osobou, může domnělému otci vyhovět a určit jeho

⁶⁸ KINDL, Milan. Občanský zákoník: praktický komentář. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9., s. 502, 503.

statusový poměr k dítěti.⁶⁹ Pokud došlo k osvojení dítěte, otcovství není možné určit. Výjimkou je zrušitelné osvojení.⁷⁰

Jak je již patrné z výše uvedeného, otcovství na základě třetí domněnky lze určit pouze na základě soudního řízení o určení statusu domnělého otce k dítěti. Jedná se o řízení nesporné a místně příslušný je obecný soud dítěte (§ 417 odst. 1 ZZŘS). Jako účastník řízení vystupuje matka, dítě a muž, který o sobě tvrdí, že je otec, nebo o němž je tvrzeno, že je otcem dítěte. Toto řízení může být vedeno i s několika muži, pokud matka souložila v rozhodné době s více muži.

V rámci dokazování není soud vázán pouze návrhy účastníků, ale může provést sám potřebné zjištění i nad rámec důkazů, které mu byly poskytnuty ze strany účastníků. V praxi jsou v oblasti určování otcovství nejvíce používány znalecké posudky z oboru gynekologie, lidské genetiky, sexuologie a především metoda profilování DNA, která ze všech výše uvedených dokáže určit otcovství nejpřesněji. Je tedy potřebné, aby se v rámci řízení osoby této metodě podrobily a i na jejím základu soud rozhodl.⁷¹ Pokud nastane situace, že muž, o kterém je tvrzeno, že je otcem dítěte, takové vyšetření odmítá, lze povinnost dostavit se ke znalci k odběru potřebného materiálu vynutit za pomoci uložení pořádkových pokut či předvedení, jelikož se hledí na zájmy dítěte a jeho právo znát svůj původ, který v tomto případě převažuje.⁷²

Statusový poměr mezi otcem a dítětem vzniká dnem, kdy rozsudek soudu nabyde právní moci. Rozsudek obsahuje výrok, jímž je rozhodnuto o návrhu na určení otcovství. V případě, že mu bylo vyhověno a dítě nenabylo plné svéprávnosti, obsahuje i další výroky, které se týkají péče o dítě a vyživovací povinnosti.⁷³ Na základě rozsudku se dále provede zápis do matriční knihy

⁶⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 929 a násl.

⁷⁰ Rozsudek NS ze dne 9. 11. 2011. Sp. Zn. 21 Cdo 4795/2010.

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 148, 149.

⁷² Nález ÚS ze dne 28. 2. 2008 č. I. ÚS 987/07.

⁷³ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 939.

narození, kde bude muž zapsán jako otec dítěte a bude mu vydán nový rodný list.⁷⁴

Třetí domněnka otcovství upravuje i situace, kdy domnělý otec již zemřel, tudíž postrádá procesní subjektivitu. Řízení se v takovém případě vede proti opatrovníkovi, který je plnohodnotným účastníkem řízení. S ohledem na účel, pro který zde opatrovník vystupuje, jedná se pouze o procesního opatrovníka, kterého jmenuje věcně a místně příslušný soud. Stěžejní důkaz v takovém případě určování otcovství bude znalecké dokazování pomocí testování vzorků DNA příbuzných zemřelého, případně samotného zemřelého.⁷⁵ § 784 OZ se zabývá situacemi, kdy v průběhu řízení zemře některý z účastníků, kdy i přes ztrátu procesní způsobilosti z důvodu smrti může v takovém návrhu pokračovat oprávněná osoba namísto navrhovatele řízení o určení otcovství soudem.

Pokud zemře dítě v průběhu řízení, bez ohledu na to, zda bylo navrhovatelem, či nikoliv, je možné v řízení pokračovat pouze pokud o pokračování řízení projeví zájem jeho potomek. Potomek dítěte je oprávněn podat návrh na pokračování již zahájeného řízení, tak i případně může podat nový návrh, a to pokud došlo již k zastavení původního řízení. Lhůta na podání návrhu je šest měsíců od smrti dítěte, jehož otcovství mělo být určeno, a podává ho potomek dítěte, který má na určení otcovství právní zájem. Situace, kdy by došlo ke smrti dítěte ještě před podáním návrhu, upravena není a možnost podat návrh na určení otcovství k zemřelému dítěti nám ani z žádného ustanovení OZ nevyplývá.

Smrt domnělého otce není obecně důvodem zastavení řízení a je možné jej určit i po jeho smrti. Pokud byl domnělý otec i navrhovatelem řízení, soud zjišťuje postoj matky a dítěte k tomuto určení. V případě, že nemají zájem na pokračování řízení, soud jej zastaví. Kdyby však alespoň jeden účastník hodlal v řízení pokračovat, soud jmenuje zemřelému muži opatrovníka a v řízení pokračuje.

⁷⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 149.

⁷⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TĚGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 940.

Smrt matky v řízení o určení otcovství má význam v případě, pokud byla navrhovatelkou řízení. Soud po smrti matky, která podala návrh, vyzve účastníky, aby se vyjádřili, zda chtějí v řízení pokračovat, případně jej zastaví. Pokud byla navrhovatelem osoba odlišná od matky, řízení dále pokračuje mezi zbylými účastníky.⁷⁶

7 Popírání otcovství

Domněnky otcovství jsou postaveny jako vyvratitelné a lze je za určitých podmínek vyvrátit. Možnost podat návrh na popření otcovství je omezen popěrnými lhůtami, avšak soud může zmeškání této lhůty prominout. Ačkoliv právní domněnky významným způsobem zjednodušují určení právního otcovství, nelze je považovat za dostatečné s ohledem na shodu genetického a právního otcovství. Je zde možnost domáhat se ochrany svých subjektivních práv v rámci řízení před orgánem veřejné moci a prokázat zde, že daný muž, kterému bylo na základě domněnky otcovství určeno, není biologickým otcem dítěte.⁷⁷

Popření otcovství je odvislé od domněnky, na základě které bylo otcovství určeno, obecně lze říci, že popěrné právo náleží matce a právnímu otci dítěte. Popěrné právo samotného dítěte náš právní řád nenabízí. Zákonodárce se při tvorbě úpravy domníval, že je pro dítě prospěšnější, aby nehodnotilo, zda mu má příslušet status dítěte narozeného v manželství. Tento názor se však neshoduje s evropským pojetím a standardy.

Popěrné právo muže, který se domnívá, že je biologickým otcem, zakotveno v právním řádu není. O tomto muži, který pravděpodobně dítě zplodil, hovoříme jako o putativním otci. Ten nemá možnost napadnout právní otcovství jiného muže a dítěte, o němž se domnívá, že je z genetického pohledu jeho. ESLP se s ohledem na rozdílné pohledy jednotlivých států vyjádřil, že je nutné ponechat putativnímu otci alespoň právo na styk, a to s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Právo na styk biologického otce s dítětem, pokud zde máme odlišného otce právního, nezakládá putativnímu otci práva a povinnosti vyplývající z rodičovské

⁷⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 944, 945.

⁷⁷ Nález ÚS ze dne 18. 11 2010 sp. Zn. II. ÚS 405/2009.

odpovědnosti a nemůže o dítěti dále rozhodovat. Třetí osoby se popření otcovství nemohou domáhat taktéž, a to ani v případě, že by se jednalo o potomky matky či právního otce.

K otázce popření otcovství putativním otcem dítěte a právům domnělého otce se mimo ESLP vyjádřil i Ústavní soud, který v této problematice nastínil dva způsoby řešení této situace. Domnělý otec není ze zákona aktivně legitimován podat návrh na popření otcovství jiného muže. Může však podat návrh na určení příbuzenství podle § 771 OZ a na základě případného příbuzenství je oprávněn podat návrh podle § 927 OZ a domáhat se práva na styk s dítětem, které bude mít po určení příbuzenství jako osoba příbuzná s dítětem. Druhou variantou je přímé podání návrhu na styk s dítětem, kdy v rámci řízení i návrhu bude řešena i otázka příbuzenského vztahu.⁷⁸

7.1 Popření otcovství určeného první domněnkou

Otcovství na základě první domněnky je založeno přímo ze zákona a podle ní je za otce považován manžel matky, což může být v rozporu s otcovstvím biologickým a sociálním. § 785 odst. 1 OZ umožňuje manželovi matky, aby do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, podat návrh na popření svého otcovství u soudu. Popřít otcovství lze do šesti let věku dítěte a popření otcovství probíhá vůči matce i dítěti samotnému, jsou-li oba naživu. Nežije-li jeden, tak pouze proti druhému, pokud nežije ani jeden z uvedených, manžel toto právo nemá.

Popření otcovství, které bylo založeno na základě první domněnky, je upraveno i v dalších ustanoveních OZ, a to v § 786 až § 789. Je zde zakotveno popěrné právo dřívějšího manžela a samotné matky dítěte. Popěrné lhůty v rámci otcovství lze rozdělit na lhůtu subjektivní a objektivní. Subjektivní lhůta činí šest měsíců a počítá se od skutečnosti, při níž se muž dozvěděl, že jsou zde okolnosti nasvědčující, že není biologickým otcem dítěte. Během ní má muž prostor pro své uvážení, jak se k dané situaci postaví. Přesto, že by muž nebyl skutečně

⁷⁸ Nález ÚS ze dne 16. 5. 2017, sp. Zn. II. ÚS 3122/16

genetickým otcem dítěte, není zde povinnost, aby tento návrh podal, pouze má tuto možnost a je na jeho uvážení, zda ji využije nebo přijme dítě za vlastní. Objektivní lhůta je šest let od narození dítěte. Popěrné právo náleží i matce dítěte, která může popřít, že je její manžel otcem dítěte ve lhůtě šesti měsíců od narození dítěte, předpokládá se, že matka ví, kdo je otcem jejího dítěte, a proto je uvedena pouze šestiměsíční lhůta (§ 789 OZ).

Aby manžel matky mohl tento návrh sám podat, musí být plně svéprávný. Pokud by před uplynutím popěrné lhůty byla jeho svéprávnost omezena do té míry, že sám popřít otcovství nemůže, soud mu jmenuje pro tento účel opatrovníka ve lhůtě šesti měsíců od jmenování soudem, který jeho jménem může určené otcovství popřít (§ 785 odst. 2 OZ).

Narodí-li se dítě mezi sto šedesátým dnem a od uzavření manželství a třístým dnem po jeho zániku nebo je prohlášení považováno za neplatné, lze otcovství popřít jen, je-li vyloučeno, aby byl otcem dítěte manžel matky. Výjimkou je, pokud zde máme jiného muže, který tvrdí, že je otcem dítěte a manžela, či bývalého manžela, který tvrdí že otcem není (§ 786 odst. 1 OZ). Matka dítěte tuto skutečnost potvrzuje taktéž. Jedná se o konverzi první domněnky v druhou (§ 777 OZ). Dojde-li k narození dítěte před sto šedesátým dnem od uzavření manželství, postačí k popření otcovství pouze tvrzení manžela matky, že není otcem dítěte. Tuto konstrukci nelze využít, pokud manžel s matkou v rozhodné době souložil nebo o jejím těhotenství v době uzavření manželství věděl (§ 786 odst. 2 OZ).

V rámci popření je důležitá genetická vazba mezi dítětem a mužem, nikoliv pouze samotná soulož, jak uvádí zákon. Soud postupuje v takovém případě na základě zásady vyšetřovací a je povinen zjistit rozhodné skutečnosti, které by otcovství muže vyloučily. Nejčastějším důkazním prostředkem je v těchto případech znalecký posudek, který dokáže téměř s jistotou určit genetický původ dítěte.

V případě, že matka dítěte uzavře svazek manželský s jiným mužem, má se za to, že je otcem dítěte manžel pozdější. Dojde-li k popření otcovství ze strany pozdějšího manžela, počíná běžet lhůta šesti měsíců k popření otcovství manžela

původního. Lhůta začíná běžet den následující od chvíle, kdy se o této skutečnosti dozvěděl (§ 788 OZ).⁷⁹

7.2 Popření otcovství v případě poskytnutí souhlasu k umělému oplodnění

Souhlas k umělému oplodnění může udělit manžel, v případě neprovdané matky i jiný muž. Pokud došlo k určení otcovství na základě tzv. první a půlté domněnky otcovství, genetická vazba otce k dítěti se nepředpokládá, a tudíž pouhá neshoda po stránce biologické nemůže vést k popření otcovství. Popřít otcovství takto určené je možné pokud došlo k umělému oplodnění matky bez souhlasu manžela, který se stal otcem dítěte na základě první domněnky otcovství. Spadají sem i situace, kdy byl původní souhlas muže s umělým oplodněním účinně odvolán, a i přes to došlo k umělému oplodnění ženy. Popřít otcovství lze i u matky neprovdané a v případě, kdy došlo ke zplození dítěte jinak než umělým oplodněním. Jedná se o případ, kdy matka souložila v rozhodné době s jiným mužem, jež je biologickým otcem dítěte, a k početí nedošlo v rámci umělého oplodnění.

7.3 Popření otcovství určeného druhou domněnkou

Druhá domněnka otcovství je založena na souhlasném prohlášení rodičů, kterým je určen statusový poměr k dítěti. Jedná o právní jednání muže, jehož otcovství má být určeno, a ženy, která dítě porodila, případně je minimálně ve stádiu těhotenství. I v tomto případě zde máme popěrné právo matky i muže, který souhlasné prohlášení učinil. Lhůta na popření je šest měsíců od chvíle, kdy bylo otcovství určeno. Došlo-li k určení otcovství před narozením dítěte, lhůta neskončí dříve než šest měsíců po narození dítěte (§ 790 OZ). Soud může zmeškání lhůty z důvodu zájmu dítěte a veřejného pořádku prominout (§ 791 OZ).

⁷⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s 945 a násl.

O prominutí zmeškání popěrné lhůty rozhoduje soud v případě, že byl podán návrh na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty a to z důvodů uvedených v § 791 OZ, kterými jsou zájem dítěte a veřejný pořádek. Zájem dítěte se odvíjí od práva dítěte znát svůj původ. Nepřihlíží se však v těchto případech pouze ke genetické vazbě, ale je nutné brát v potaz i vazbu sociální. Pokud by muž, který souhlasným prohlášením určil své otcovství, neměl sociální vazbu s dítětem, nepodílel se na jeho výživě a výchově a ani by nebyl biologickým otcem dítěte, je v zájmu dítěte toto otcovství popřít a určit statusový poměr k muži, který má vztah s dítětem po stránce genetické i sociální, a takovým určením by došlo k souladu i po stránce právní. V těchto situacích lze popřít původní statusový poměr, který vznikl na základě souhlasného prohlášení a následně určit nový statusový poměr. Samotné prominutí zmeškání popěrné lhůty nevede k zániku statusového poměru mezi otcem a dítětem, o popření rozhoduje soud až následně.⁸⁰

K popření otcovství založeného druhou domněnkou může dojít i z moci úřední, vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte a otec určený souhlasným prohlášením nemůže být otcem dítěte. Soud pak zpravidla pozastavuje i výkon rodičovské odpovědnosti (§ 793 OZ). Jedná se o situace, kdy je zásah ze strany státu žádoucí s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Může se jednat o situace, ve kterých je snaha obejít zákonem stanovený režim pro osvojení dítěte nebo případy, kdy bylo otcovství prohlášeno souhlasným prohlášením ze zjištěných důvodů na straně muže či ženy a dítěti by mohla hrozit vážná újma či zavlčení do ciziny.⁸¹

7.4 Popření otcovství určeného třetí domněnkou

Třetí domněnka otcovství je založena na souloži matky a muže v rozhodné době a touto domněnkou je otcovství založeno v případě, že otcovství nebylo možné určit na základě domněnky jiné (§ 783 OZ). Právní úprava takto určeného otcovství nenabízí možnost, jak určené otcovství popírat. Avšak je nutné brát v potaz pokrok v oblasti vědy a medicíny. Pokrok se promítl i do oblasti

⁸⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 976 a násled.

⁸¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7., s. 146.

dokazování, kdy s využitím DNA dokážeme určit otcovství téměř s jistotou. Na základě těchto poznatků z oblasti vědy, lze prolomit i lhůty pro podání případné žaloby na obnovu řízení (§ 228 OSŘ), podle které je možné rozsudek napadnout v subjektivní lhůtě tři měsíce a objektivní lhůtě tři roky. Samotné určení či popření otcovství může být určeno i se značným odstupem, jak se vyjádřil Ústavní soud, který zdůrazňuje důležitost znát svoji vlastní identitu, jejíž nedílnou součástí je i určení najisto statusových poměrů, kdo je rodičem a kdo dítětem.⁸²

V oblasti popírání otcovství určeného třetí domněnkou, tedy pokud bylo otcovství určeno rozhodnutím soudu, se lze bránit opravnými prostředky proti rozhodnutí. Pokud rozhodnutí soudu nenabýlo právní moci, lze proti němu podat odvolání. Po nabytí právní moci se rozsudek stává pravomocný a jeho účinky směřují vůči všem. Existují zde však i mimořádné opravné prostředky. Na rozdíl od většiny rodinně-právních věcí se lze v případě popírání otcovství určeného třetí domněnkou dokonce i dovolat (§ 30 ZZŘS). K této problematice se vyjádřil i ESLP, který reagoval na absenci ustanovení umožňujícího popřít otcovství v takovém případě. Ve svém rozhodnutí *Paulík v. Slovensko*⁸³ konstatoval, že na základě znaleckého dokazování s využitím DNA je možné určit otcovství téměř s jistotou, a pokud otec prokáže, že není otcem dítěte a nemá s ním ani žádnou sociální vazbu, jeví se situace, kdy chybí ustanovení umožňující popření, jako nesouladná s EÚLP.⁸⁴

7.5 Procesní aspekty týkající se popírání otcovství

Řízení o popření otcovství je nesporné řízení ovládané zásadou vyšetřovací. Zahajuje se většinou na návrh, ale je zde možnost zahájení řízení o popření otcovství i z moci úřední. Příslušnost místní je stanovena podle obecného soudu dítěte, věcně příslušné k projednání návrhu jsou zpravidla soudy okresní. V řízení vystupuje matka dítěte a muž, jehož otcovství má být popřeno. Je-li účastníkem řízení i samotné dítě, je zastoupené kolizním opatrovníkem, kterým je zpravidla OSPOD. Řízení probíhá obligatorně s jednáním a rozhodnutí

⁸² Nález ÚS ze dne 8. 1. 2019 sp. Zn. I. ÚS 2845/17.

⁸³ ESLP - Stížnost č. 10699/05.

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 939.

ve věci samé má účinky vůči všem. Náhrada nákladů je obecně ovládaná zásadou úspěchu ve věci dle § 23 ZZŘS a § 142 OSŘ.

Návrh je nutné podat v popěrné lhůtě, soud však může tuto lhůtu prominout, pokud to vyžaduje veřejný zájem a zájem dítěte (§ 792 OZ). V takovém případě má řízení dvě fáze. V první fázi soud rozhoduje, zda jsou splněny předpoklady pro prominutí lhůty. V druhé fázi probíhá samotné popření otcovství. K návrhu mají právo se vyjádřit i další účastníci řízení včetně dítěte, u nějž se přihlíží k jeho rozumové a volní vyspělosti. O prominutí lhůty rozhoduje soud ve lhůtě čtyř měsíců. Čtyřměsíční lhůta je lhůtou pořádkovou a její případné nedodržení s sebou nenese negativní důsledky.

Důvodem prominutí zmeškání popěrné lhůty je zájem dítěte, který souvisí s právem dítěte znát svůj původ. Vedle souladu biologického a právního rodičovství je zde zkoumána sociální vazba mezi otcem a dítětem. Veřejný pořádek je pojmem neurčitým a jeho výklad lze vnímat jako kritérium objektivní povahy, je vnímán jako požadavek posouzení únosnosti existence statusového poměru mezi právním otcem a dítětem.

Popřít otcovství lze v některých případech i bez návrhu z moci úřední, a to pokud bylo otcovství určeno souhlasným prohlášením za předpokladu, že muž určený jako otec, otcem dítěte být nemůže a vyžaduje-li to zřejmý zájem dítěte. Soud zpravidla současně pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti (§ 793 OZ). Jedná se o případy, kdy dojde k zneužití souhlasného prohlášení. Nejtypičtějším důvodem je snaha o získání pobytu na území České republiky či o obcházení osvojení s mezinárodním prvkem, které je administrativně poměrně náročné. V souvislosti s tím může soud i bez návrhu pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti a zabránit tak případnému faktickému odvezení dítěte do zahraničí.⁸⁵

⁸⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta; MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8., s. 976 a násl.

8 Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na určování rodičovství. V první části mé práce se zabývám samotnými pojmy, ze kterých vycházím v průběhu celé práce. Stěžejním pojmem pro tuto problematiku je pojem rodič, kterého lze vnímat v několika rovinách, a to v rovině, právní, sociální a biologické, nazývané též genetické. Tyto roviny je nutné mít na paměti při určování rodičovství. Mimo rodiče biologického zde může vystupovat rodič právní a sociální. Snahou zákonodárce je, aby všechny tři aspekty rodičovství nesla pouze jedna osoba, v praxi to bohužel není vždy možné a v každém případě musíme mít stále na paměti nejlepší zájem dítěte.

Určení rodičovství mezi rodičem a dítětem má účinky působící vůči všem. Ze statusového poměru, kterým je určeno rodičovství, vznikají mezi osobami vzájemná práva a povinnosti, na straně rodičů jde především o rodičovskou odpovědnost, která spočívá v péči o dítě, o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Spadá sem však i ochrana dítěte, právo na osobní styk rodiče s dítětem, zajišťování výchovy a vzdělání, určení místa bydliště, zastupování dítěte či spravování jmění dítěte. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte v případě, že je matka známa, u otce může vzniknout rodičovská odpovědnost ve stejné chvíli nebo později, pokud je jeho otcovství určeno déle na základě některé z vyvratitelných právních domněnek.

Určení rodičovství s sebou nese kromě samotného statusového poměru mnoho dalších práv a povinností, které z něj vycházejí. Lze je spatřovat i v právech a povinnostech, která jsou spojena s osobností dítěte, jako je například právo dát dítěti jméno a příjmení či udělit souhlas s osvojením dítěte. Dalším příkladem může být výživné, které může být uplatněno jak ve vztahu k dítěti, tak k rodiči. Jak již v práci zmiňuji, práva a povinnosti rodičů a dětí jsou vzájemná. Práva a povinnosti mají rodiče ve vztahu ke svým dětem, ale vztahují se i na děti. Děti mají vůči svým rodičům také práva a povinnosti, a to především osobnostního charakteru.

V další kapitole mé práce se zabývám určováním mateřství a vznikem statusového poměru matky a dítěte. Určení mateřství je spojováno s okamžikem porodu, do té chvíle se na ženu nepohlíží jako na matku, nýbrž jako na těhotnou ženu. S tímto ustanovením však plně nekoresponduje úprava týkající se určování otcovství, a to konkrétně na základě druhé domněnky otcovství. Podle této domněnky lze určit otcovství souhlasným prohlášením ještě před narozením dítěte, které činí matka a muž, který tvrdí, že je otcem dítěte. Pokud bychom však vycházeli z úpravy mateřství, ve chvíli, kdy je dítě počaté a zatím nenarozené, zde matku nemáme. Jedná se v tomto případě o nepřesnost ze strany zákonodárce a prohlášení činí těhotná žena a muž, který je údajným otcem počatého dítěte.

K určení mateřství dochází většinou ve zdravotnickém zařízení, které má povinnost tuto událost nahlásit příslušným úřadům. Pokud by bylo dítě narozené mimo takové zařízení, událost ohlašuje ošetřující lékař, který byl u porodu přítomen či jiná osoba. Máme však případy, kdy jsou porody zcela bez jakéhokoliv ohlášení a mimo zdravotnické zařízení, kdy se snaží matka svou totožnost zcela skrýt. Tyto případy jsou nazývány jako anonymní porody. V mnoha případech se jedná o děti nechtěné a existuje zde možnost, jak takové dítě beztržně odložit. Babyboxy, jsou schránky, kam může žena dítě odložit, aniž by se po ní dále pátralo. Nemusí se však jednat pouze o děti, které se narodily anonymně, ale i o děti, které byly narozeny standardně ve zdravotnickém zařízení. Problematika babyboxů je velice komplikovaná a má své podporovatele i odpůrce. Stěžejním důvodem pro existenci těchto schránek je ochrana lidského života jako zákonem chráněného zájmu. Odpůrci však babyboxům vyčítají, že dítě v takovém případě přichází o možnost znát svůj původ, což je bezpochyby pravdivé, ale i přesto jsem spíše příznivcem konceptu babyboxů. Kromě anonymního porodu zmiňuji ve své práci i porod utajený, který probíhá ve zvláštním režimu ve zdravotnickém zařízení. Po detailnějším rozboru jsem zjistila, že přes snahu ze strany zákonodárce umožnit matce skrýt její totožnost se nejedná o zcela anonymní variantu porodu.

V oblasti mateřství se setkáváme i se situacemi, kdy se právní a genetické mateřství neslučuje. S rozvojem v oblasti medicíny dochází i k častějšímu využití asistované reprodukce, při které může být využit genetický materiál osob odlišných od neplodného páru, a tím dojde k rozporu mezi biologickým a právním

aspektem rodičovství. Rozpor nalezneme i v rámci náhradního mateřství, jehož přesnou úpravu v našem právním řádu postrádáme. Náhradní mateřství je založeno na důvěře osob a není anonymní. Tím se od asistované reprodukce odlišuje a rozdílné je i to, že při náhradním mateřství vzniká vztah mezi náhradní matkou a dítětem a až následně vzniká vztah mezi objednatelským párem a dítětem. Při asistované reprodukci žádný vztah mezi biologickým rodičem a dítětem nevzniká.

Další část mé práce je zaměřena na určování otcovství. Otcovství lze určit na základě některé z vyvratitelných domněnek otcovství. Domněnky mají svou hierarchii a jsou vůči sobě subsidiární. První domněnka otcovství svědčí manželovi matky a zahrnuje i ochrannou lhůtu. Pokud se dítě narodí manželskému páru či v ochranné lhůtě, považuje se za otce dítěte manžel, případně bývalý manžel matky. Pokud žena v ochranné lhůtě uzavře manželství nové, je za otce považován manžel pozdější. Při konstrukci této domněnky se vychází se souladného stavu právního, sociálního a biologického otce.

Druhá domněnka otcovství spočívá v souhlasném prohlášení matky a muže, který prohlašuje, že je otcem dítěte. Zvláštností u této domněnky je fakt, že lze tímto způsobem určit otcovství k dítěti počatému, které se zatím nenarodilo. První domněnka je nadřazena domněnce druhé, avšak může nastat i situace, ve které dochází ke konverzi druhé domněnky v první, což může usnadnit situaci v rámci určování otcovství v případě, že manžel matky není otcem dítěte a je zde jiný muž, který své otcovství prohlašuje.

Určení otcovství, při kterém je zřejmý nesoulad právního a biologického rodičovství, nalézáme v situaci, kdy je otcovství určeno na základě souhlasu k umělému oplodnění neprovdané matky. Za otce je považován muž, který dal k takovému zákroku svůj souhlas. Tato domněnka je považována za první a půltou domněnku. Podle třetí domněnky je otcovství určeno soudním rozhodnutím, stěžejní je zde soulož muže a matky v rozhodnou dobu. Hypotéza této domněnky si nejvíce zakládá na souladu biologického a právního otcovství, kdy s využitím dnešní medicíny lze na základě genetiky určit otcovství muže téměř s jistotou.

Jelikož jsou všechny domněnky otcovství vyvratitelné, otcovství určené na základě domněnky lze v popěrné lhůtě popřít. Popěrné právo náleží právnímu otci dítěte, který chce otcovství popřít i matce dítěte. Popírání otcovství probíhá ve většině případů na návrh oprávněné osoby.

Úprava určování i popírání rodičovství klade velký důraz na nejlepší zájem dítěte. Záměrem zákonodárce je dosáhnout souladu mezi právním, biologickým a sociálním rodičovstvím, avšak to nemusí vždy odpovídat prioritě, kterou je nejlepší zájem dítěte. S tímto názorem se setkáváme i v bohaté judikatuře, kterou lze v této oblasti nalézt. Určování rodičovství se postupně stále vyvíjí a je nutné na tento vývoj reagovat i po stránce právní.

9 Cizojazyčné resumé

In my work, I have focused on determining parenthood. In the first part of my work, I deal with the concepts themselves, which I rely on throughout the entire work. The key concept for this issue is the concept of a parent, which can be perceived on several levels: legal, social, and biological, also referred to as genetic. These dimensions must be kept in mind when determining parenthood. In addition to the biological parent, there may also be legal and social parents. The aim of the legislator is for one person to bear all three aspects of parenthood, but unfortunately, this is not always possible in practice, and in any case, we must always keep in mind the best interests of the child.

Determining parenthood between a parent and a child has effects on everyone involved. From the status relationship that determines parenthood, mutual rights and obligations arise among individuals. For parents, this primarily involves parental responsibility, which includes caring for the child, its health, physical, emotional, intellectual, and moral development. This also includes protecting the child, the right to personal contact with the child, ensuring upbringing and education, determining the place of residence, representing the child, or managing the child's property. Parental responsibility arises upon the birth of a child if the mother is known, while paternal responsibility may arise at

the same time or later if paternity is established later based on certain rebuttable legal presumptions.

Determining parenthood entails, in addition to the status relationship itself, many other rights and obligations stemming from it. They can also be seen in the rights and obligations associated with the child's personality, such as the right to give the child a name and surname or to consent to the adoption of the child. Another example could be child support, which can be applied both in relation to the child and to the parent. As I mention in my work, the rights and obligations of parents and children are mutual. Parents have rights and obligations in relation to their children, but they also extend to the children themselves. Children also have rights and obligations towards their parents, especially of a personal nature.

In the next chapter of my work, I focus on determining motherhood and the establishment of the status relationship between mother and child. Determining motherhood is associated with the moment of birth; until then, a woman is not regarded as a mother but rather as a pregnant woman. However, this provision does not fully correspond to the regulation concerning the determination of paternity, specifically based on the second presumption of paternity. According to this presumption, paternity can be determined by a consenting declaration even before the birth of the child, made by the mother and the man who claims to be the father of the child. However, if we were to consider the regulation of motherhood, at the moment a child is conceived and not yet born, there is no mother. In this case, it is a discrepancy on the part of the legislator, and the declaration is made by the pregnant woman and the man who is the alleged father of the conceived child.

Determining motherhood usually takes place in a medical facility, which is obliged to report this event to the relevant authorities. If the child is born outside such a facility, the event is reported by the attending physician who was present at the birth or another person. However, there are cases where births occur entirely without any notification and outside of medical facilities, where the mother tries to completely conceal her identity. These cases are referred to as anonymous births. In many cases, these are unwanted children, and there is a possibility of abandoning such a child without punishment. Baby boxes are receptacles where a

woman can leave a child without further investigation. However, it may not only concern children born anonymously but also those born in a standard medical facility. The issue of baby boxes is very complicated and has both supporters and opponents. The primary reason for the existence of these boxes is the protection of human life as a legally protected interest. However, opponents of baby boxes argue that in such cases, the child loses the opportunity to know its origin, which is undoubtedly true, but despite this, I am more of a supporter of the concept of baby boxes. Apart from anonymous birth, I also mention in my work secret birth, which occurs under special conditions in a medical facility, and after a detailed analysis, I found that despite the legislator's efforts to allow the mother to conceal her identity, it is not entirely an anonymous variant of birth.

In the field of motherhood, we also encounter situations where legal and genetic motherhood do not coincide. With advances in medicine, there is an increasing use of assisted reproduction, where genetic material from individuals other than the infertile couple may be used, leading to a conflict between the biological and legal aspects of parenthood. We also find discrepancies within surrogate motherhood, the precise regulation of which is lacking in our legal system. Surrogate motherhood is based on trust between individuals and is not anonymous. This sets it apart from assisted reproduction, and the difference lies in the fact that with surrogate motherhood, a relationship is established between the surrogate mother and the child, and subsequently between the commissioning couple and the child. In assisted reproduction, no relationship is established between the biological parent and the child.

Another part of my work focuses on determining paternity. Paternity can be established based on one of the rebuttable presumptions of paternity. These presumptions have a hierarchy and are subsidiary to each other. The first presumption of paternity favors the husband of the mother and includes a protective period. If a child is born to a married couple or within the protective period, the husband is considered the father of the child, or the former husband of the mother. If a woman remarries within the protective period, the subsequent husband is considered the father. In constructing this presumption, legal, social, and biological paternity are taken into account.

The second presumption of paternity lies in the consenting declaration of the mother and the man who declares himself to be the father of the child. A peculiarity of this presumption is that paternity to a conceived but unborn child can be determined in this way. The first presumption takes precedence over the second, but there may also be a situation where the second presumption converts into the first, which may facilitate the determination of paternity in cases where the mother's husband is not the father of the child, and there is another man who claims to be the father.

When determining paternity, where there is an obvious discrepancy between legal and biological parenthood, we find situations where paternity is determined based on consent to artificial insemination by an unmarried mother. The man who consents to such a procedure is considered the father. This presumption is considered the first and a half presumption. According to the third presumption, paternity is determined by a court decision, with a crucial aspect being sexual intercourse between the man and the mother at the relevant time. The hypothesis of this presumption relies heavily on the harmony between biological and legal paternity, where, with the use of modern medicine, paternity can be determined with almost certainty based on genetics.

Since all presumptions of paternity are rebuttable, paternity determined based on presumption can be denied during the contestation period. The right to contest belongs to the legal father of the child who wishes to deny paternity, as well as to the mother of the child. The child itself does not have this option. Paternity denial occurs in most cases upon the request of the entitled person.

The regulation of determining and contesting parenthood places great emphasis on the best interests of it.

10 Seznam zkratek

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

LZPS - Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

OSŘ – Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

TZ - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

TČ – Trestný čin

ÚS – Ústavní soud České republiky

Úmluva - Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

ZM - Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

ZSSP - Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

ZSZS - Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

ZZS - Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

ZZŘS - Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

11 Seznam použitých zdrojů

11.1 Odborná literatura a články

HESS, Ludvík. Co jste se v novinách nedočeti o babyboxech. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2009. 175 s. ISBN 978-80-7229-233-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, c1998. ISBN 80-7239-192-5.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka a kol., Občanský zákoník II., Rodinné právo (§ 655- 975). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-503-9.

HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. Academia iuris (C. H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400.552-7.

KINDL, Milan. Občanský zákoník: praktický komentář. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019. ISBN 978-80-7380-742-9.

MELZER, Filip; TÉGL, Petr a kolektiv Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.

RADVANOVÁ, Senta. Kurs občanského práva: instituty rodinného práva. Praha: C.H. Beck, 1999. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-182-2.

RAK, Roman; MATYÁŠ, Václav; ŘÍHA, Zdeněk a kol. Biometrie a identita člověka ve forenzních a komerčních aplikacích. 1.vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2365-5.

SOVOVÁ, Olga a Dagmar CÍSAŘOVÁ. Rodina v novém soukromém právu: interdisciplinární právní pohled. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-569-1.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. Právní rozhledy. 2005, roč. 13, č. 7, ISSN 1210-6410.

11.2 Internetové zdroje

HESS, Ludvík. Zpráva o babyboxech k 21. červnu 2023 [online]. [cit. 2023-11-17]. Dostupné z:

<https://www.babybox.cz/?p=zprava#:~:text=K%20v%C3%BD%C5%A1e%20uveden%C3%A9mu%20datu%20je,MONTEL%20z%20N%C3%A1m%C4%9B%C5%A1ti%20nad%20Oslavou>

KREJČÍ, Pavla. Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 886 [online]. 2017 [cit. 2023-11-17]. Dostupné z:

<https://www.fulsoft.cz/33/komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-886-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EtuvCojfP1DmtXq-OEBIRtrsGELXP1wCew/?query=komentar-zakona-89-2012-sb-obcansky-zakonik-886&serp=1>

Ministerstvo práce a sociálních věcí. Služby pro rodinu a děti: Sborník příspěvků ze semináře konaného dne 16. srpna 2011. Na Poříčním právu 1, 128 01 Praha 2, 2011. ISBN 978-80-7421-041-9. Dostupné z:

<https://www.knihovnanrp.cz/publikace/sluzby-pro-rodinu-a-deti-sbornik-ze-seminare-konaneho-dne-16-srpna-2011/>

VÁLOVÁ, Irena. Česká justice [online]. [cit. 2024-02-08]. Dostupné z:

<https://www.ceska-justice.cz/2023/08/otehotneni-v-dobe-rozvodu-otcovstvi-pujde-urcit-na-matrice/>

11.3 Judikatura

ESLP - Stížnost č. 10699/05

ESLP Evans v. Velká Británie č. 6339/05

Nález ÚS sp. zn. I. ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017

Nález ÚS ze dne 18. 11 2010, sp. Zn. II. ÚS 405/2009

Nález ÚS ze dne 28. 2. 2008 č. I. ÚS 987/07

Nález ÚS ze dne 16. 5. 2017, sp. Zn. II. ÚS 3122/16

Nález ÚS ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

Nález ÚS ze dne 8. 11. 2018, sp. zn. I. ÚS 1099/18

Nález ÚS ze dne 8. 1. 2019 sp. zn. I. ÚS 2845/17

Nález ÚS ze dne 31. 3. 2022, Pl. ÚS 2/20

Rozsudek NS ze dne 14. 7. 2010, sp. Zn. 21 Cdo 298/2010

Rozsudek NS ze dne 26. 4. 2012, sp. Zn. 30 Cdo 3430/2011

Rozsudek NS ze dne 9. 11. 2011, sp. Zn. 21 Cdo 4795/2010

Rozsudek NSS ze dne 2. 4. 2009, sp. Zn. 9 As 40/2008

Rozsudek NS ze dne 21. 2. 2018, sp. Zn. 21 Cdo 4020/2017